

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická Fakulta**

Karel Dostalík

Vliv islámského práva na právní řády evropských zemí

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Vliv islámského práva na právní řády evropských zemí*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Karel Dostálík.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu diplomové práce JUDr. Petru Osinovi Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky, trpělivost a čas, který mi v průběhu psaní diplomové práce poskytl. Poděkování patří také všem, kteří mě během studia podporovali, zejména pak rodičům za jejich bezmeznou podporu a mé přítelkyni za trpělivost a důvěru.

Obsah

Úvod	5
1. Vývoj a charakteristika islámského práva	8
1.1. Základní vymezení islámského práva	8
1.2. Prameny islámského práva	10
1.3. Školy islámského práva	11
2. Islámské rodinné právo	14
2.1. Chápání ženy v islámu	14
2.2. Manželství v islámském právu	14
2.2.1. Vznik manželství	15
2.2.2. Překážky manželství	17
2.3. Proces uzavření manželství dle islámského práva	19
2.4. Druhy manželství dle islámského práva	20
3. Islámské finance a bankovníctví	23
3.1. Islámské právo a finance	23
3.2. Hlavní zásady a pojmy	24
3.2.1. Ribá	24
3.2.2. Gharar	26
3.2.3. Základní nástroje islámského finančního systému	26
3.3. Islámské bankovníctví	30
3.3.1. Základní rozdíly mezi konvenčním a islámským typem bankovníctví	32
4. Vliv islámského práva na evropské právní řády	34
5. Vliv islámského rodinného práva na právní řád Spojeného království	36
5.1. Problematika Manželství	36
5.1.1. Dopad rozhodnutí ve věci Akhter v. Khan	38
6. Vliv islámského práva na evropské bankovníctví	40
6.1. Francie	40
6.2. Velká Británie	41
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	50
Shrnutí	53

Úvod

Tématem, kterým se v diplomové práci budu zabývat je vliv islámského práva na právní řády evropských zemí. Evropská kontinentální právní kultura a do značné míry také angloamerická právní kultura jsou systémy, které vychází z psaného a obyčejového práva, nicméně z takového, které vytváří státní moc, ať už prostřednictvím moci zákonodárné či soudní. Islámský právní systém je však odlišný. Jeho základem nejsou právní normy tak, jak je možné je pozorovat v evropském nebo angloamerickém právu. Základem islámského práva jsou náboženské texty, a to především Korán a sunna. K těmto dvěma základním pramenům islámského práva následně přistupují i další prameny, jako jsou zvyky či souhlasný názor právních autorit. Zvláštností aplikace islámského práva je skutečnost, že mnohé právní školy uznávají jako prameny práva pouze některé z výše uvedených pramenů. Všichni samozřejmě uznávají jako pramen práva Korán a sunnu, nicméně s dalšími prameny je to problematické. Dalším nelehkým aspektem při výkladu islámského práva je skutečnost, že primární právní prameny, tedy Korán a sunna, nejsou právními normami v tom slova smyslu, v jakém je chápe evropská právní nauka. Právě úzké spojení mezi právní naukou a náboženstvím je charakteristickým znakem islámského práva. Sepětí s náboženstvím se projevuje i při výkladu právních norem. To je pro kontext evropského práva velmi netypické, protože evropské právo se vyvíjelo nezávisle na náboženské nauce.

Kvůli velmi úzké spojitosti islámského práva s islámskou vírou a náboženstvím, je občas problematické oddělit islámské právo od islámské víry, její mravouky či zvyků. Proto je právo šaría v určitých situacích uplatňováno muslimy bez ohledu na zemi nebo kulturní prostředí, ve kterém se nacházejí.

S přílivem muslimského obyvatelstva do Evropy, ke kterému došlo ve velké míře ve 20. století, se i evropský právní systém dostal do kontaktu s právem šaría. Dvě základní oblasti, kde jsou tyto kontakty patrné a kterými se v magisterské práci budu zabývat, je především oblast rodinného práva a oblast financí. V této práci budou stručně představeny základy islámského práva, prameny a základní principy výkladu právních norem. Hlavní metodou práce je pak analýza vybraných institutů islámského rodinného a finančního práva a vybraných soudních rozhodnutí. Hlavním cílem je pak zjištění, jak vybrané instituty a jejich aplikace ovlivňuje právní řády vybraných zemí v Evropě, zejména ve Velké Británii.

Rodinné právo je v islámu velmi významné, jelikož reguluje vztahy v rámci rodiny, která je základním prvkem společnosti. Nejdůležitější problematiku v tomto případě představuje institut manželství a otázky související s jeho vznikem a zánikem, a to zejména takovým, který

je způsoben rozvodem. Většina kultur má své vlastní zvyky při uzavírání manželství, přičemž každý stát reguluje uzavírání manželství v souladu se svou právní kulturou, ale také v souladu se svými zvyklostmi. Islámské právo také určitým způsobem reguluje uzavírání manželství. Takové manželství však nemusí být v souladu se zákonem, zvyklostmi a pravidly stanovenými v právních řádech evropských zemí.

Otázkou, kterou se práce v oblasti rodinného, resp. manželského práva, bude snažit zodpovědět, je, jakým způsobem je řešena aplikace práva šaría muslimy v evropských zemích (zejména ve Velké Británii) a jaký vliv má toto uplatňování práva šaría na anglický právní řád, který se v průběhu let snaží na potřeby menšinového muslimského obyvatelstva reagovat. V diplomové práci bude nejprve podán výklad o obecných otázkách rodinného islámského práva a následně bude na základě odborné literatury, článků a soudních rozhodnutí zkoumáno, jakým způsobem se uplatňování práva šaría promítá do současného anglického práva.

V centru pozornosti stojí ovšem i bankovníctví, resp. právo finančních vztahů v rámci islámského práva. Hlavní otázkou, kterou v této oblasti práce zodpoví, je jakým způsobem ovlivňuje aplikace práva šaría islámskými bankami v Evropě anglické a francouzské právo. Na základě odborné literatury jsou nejprve vysvětleny základní pojmy týkající se islámského finančního a bankovního práva a následně je na základě odborné literatury, článků a soudních rozhodnutí analyzována současné situace. Na základě toho pak dojde ke zhodnocení vlivu islámských bankovních institucí na evropské právo.

Hlavní metodou práce bude rešerše české a zahraniční odborné literatury, která se k výše uvedené problematice vztahuje. Na základě vybrané odborné literatury, která se soustředí především na oblast manželského a bankovního práva, pak budou vytyčeny některé další zdroje, a to především primární prameny islámského práva – Korán a sunna, které budou v některých svých částech podrobeny analýze. Korán je v českém překladu dostupný na internetových stránkách. Z odborné literatury budou následně zjištěny relevantní súry, které budou v této práci vymezeny a analyzovány.

Práce bude vycházet zejména ze zahraničních zdrojů, a to především z publikací M.A. Baderina s názvem *Islamic Law, A Very Short Introduction*, a knihu W. B. Hallaqa s názvem *An Introduction to Islamic Law*, které představují základní vhled do problematiky islámského práva. Pro vymezení základních institutů islámského práva však bude užita i česká odborná literatura, například kniha Petra Osiny s názvem *Základy islámského práva* a kniha V. Knappa – *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. V oblasti rodinného práva bude pak pro podklad k analýze sloužit zejména publikace Lenky Bezouškové – *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, která velmi podrobně popisuje problematiku

islámského manželství, jeho typy, možnosti jeho uzavření, rozvodu apod. V souvislosti s problematikou islámského finančnictví bude pak k vymezení institutů a komparaci konvenčního a islámského finančnictví využita publikace S. F. Habiby *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*.

V závěrečné části práce pak bude provedena analýza vybraných soudních rozhodnutí, které se týkají zkoumané problematiky. Tyto judikáty budou stručně představeny a následně z nich vyvozen přístup k právu šaría v současné Velké Británii a dopad jeho aplikace na právní řád Velké Británie.

V oblasti rodinného práva se bude jednat o případ *Akhter v Khan*, který si získal velkou mediální pozornost, a který byl důležitým podnětem pro zahájení diskuse v britské společnosti o možnosti uzavírat v Británii manželství dle práva šaría. Ale také o právech žen, které žijí ve Velké Británii a jsou v manželství, které se řídí právem šaría. Toto rozhodnutí, včetně následujících kroků britských úřadů, bude podrobena analýze, ze které následně bude vyvozen dopad na anglický právní řád. V oblasti finančnictví a bankovníctví v současné Evropě pak byly použity případy *Beximco Pharmaceuticals Ltd & Others v Shamil Bank of Bahrain* a *Blom Development Bank v The Investment Dar*.

Cílem diplomové práce je tedy představit základní instituty islámského práva v oblasti rodinného a finančního práva a podat ucelený výklad o těchto dvou velmi významných oblastech islámského práva. Dalším cílem je vymežit základní rozdíly mezi pojetím jednotlivých stěžejních institutů v těchto oblastech v souvislosti s evropskými právními řády a islámským právem, kompatibilitu či nekompatibilitu jednotlivých institutů islámského práva s evropskými zvyklostmi a pravidly. V závěru budou zjištěná analyzována a bude posouzeno, zda islámské právo ovlivňuje legislativu Spojeného Království a Francie, a pokud ano tak v jaké míře. Současně bude popsáno, jak se s tyto státy s takovým vlivem vyrovnávají a jakým způsobem se dotýká jejich právní úpravy.

1. Vývoj a charakteristika islámského práva

1.1. Základní vymezení islámského práva

Na rozdíl od kontinentálního nebo angloamerického práva, které je odděleno od víry a vyznání, je islámské právo velmi úzce spojeno s Islámem jako náboženstvím. Pro celistvost magisterské práce je tedy nezbytné zmínit několik slov o vzniku a charakteru tohoto náboženství. Islám je vedle křesťanství a judaismu nejrozšířenějším světovým náboženstvím, z této trojice monoteistických náboženství je náboženstvím nejmladším. Jeho vznik je spojen s prorokem Muhammadem, který je v islámském náboženství označován jako *rasúl Alláh* (posel boží). „*Islám, doslova „odevzdanost Bohu“, spatřil světlo světa v pouštní Arábii na počátku 7. století.*“¹ Prorok Muhammad je podle muslimů posledním z dlouhé řady proroků, začínající Adamem a pokračující přes Abrahama, Noeho, Mojžíše a Ježíše, kteří byli sesláni Bohem se zjevenými písmi za účelem vedení lidstva. Nejvýznamnější, svatou knihou islámu je Korán, který dle muslimů představuje konečné zjevení Boha lidstvu.²

Kontinentální nebo angloamerické právo vždy chápeme jako právo konkrétního státu. V případě islámu je to však spíše okruh osob, na které se toto právo vztahuje a které zavazuje. Knapp např. uvádí, že „*právo kontinentálního či angloamerického typu je univerzální právo určitého státu, nebo popř. určité jeho územní části, kdežto islámské právo dnes většinou upravuje jen poměrně malou část chování příslušníků daného náboženského společenství.*“³ K výše uvedenému je nutné podotknout, že právo šaría je v současné době jediným pramenem práva v Saúdské Arábii a Íránu. V zemích s výraznou muslimskou skupinou pak můžeme pozorovat určitou formu právního dualismu – islámské právo je platné zásadně v oblasti osobního statusu.⁴

Islámské právo je součástí islámu jako náboženství, moc světská není oddělena od moci duchovní. Islám nezná církve jako institucionální zřízení, vůbec vlastní církve nemá, nedochází tudíž ke sporům mezi státem a církví.⁵ Vyznačuje se tím, že jediným zákonodárcem je bůh a jediným božím právem je právo šaría.⁶ Z výše uvedeného vyplývá, že prameny práva jsou náboženské texty. Pro pochopení náboženských textů islámu a jejich vysvětlení veřejnosti hráli

¹ MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost*. Praha: Svoboda, 1997, s. 13.

² BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 1.

³ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 190.

⁴ Tamtéž, s. 193.

⁵ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 13, 27.

⁶ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 191.

významnou roli islámští juristé. Význam právníků v islámském právu vystihl již ve 12. století Al-Ghazálí ve své knize o právní teorii, ve které popsal právo jako ovoce, které musí být získáno z ovocného sadu (náboženských textů), přičemž hlavním úkolem právníků je právě vydobýt zákon z božských textů.⁷

Rozhodujícím momentem ve vývoji islámu byla skutečnost, že se slovo boží „*nechalo poznat v Koránu*.“⁸ Právě prostřednictvím Proroka, jemuž bylo zjevení předáváno a od něhož se následně šířilo mezi jeho žáky, bylo slovo boží sděleno světu a následně zapsáno v Koránu. Samotný Korán má 114 kapitol (súra), které se dále dělí na jednotlivé verše (*ája*). Například Zdeněk Müller dělí súry na medinské a mekské. Medinské súry jsou delší a pocházejí z doby po roce 622 n.l., kdy Muhammed pobýval v Medině. Vyznačují se státoprávním obsahem, svou povahou jsou spíše texty právními než vyloženě náboženskými, neboť v době po roce 622 n.l. nebyl Muhammed již pouze náboženským prorokem, ale také státníkem. Mekské súry jsou kratší, proklínají odpůrce a nevěřící, jsou tedy především náboženské a vyznačují se snahou o prosazení nové víry.⁹

Pro objasnění a vysvětlení islámského práva je zásadní objasnit pojem šaría. P. Osina uvádí, že „*šaría obsahuje základní prameny islámského práva*“ a současně „*při svém působení postihuje mnohem větší okruh otázek než pouze otázky práva*.“¹⁰ Obdobně právo šaría vymezuje i Knapp, který zároveň dodává, že šaría není pouze právo jako takové, ale zahrnuje i závazná pravidla chování muslima.¹¹

Dalším důležitým pojmem pro vysvětlení islámského práva je pojem *fiqh*, který bychom mohli vyložit jako systém pravidel, který byl vypracován islámskými učenými, tedy interprety islámských božích textů.¹² Je tedy možné konstatovat, že zatímco šaría je jakýsi ideál lidského chování, tedy určitý souhrn morálních hodnot, *fiqh* je výkladem těchto hodnot, tedy konkrétními pravidly, která byla vypracována islámskými právníky na základě studia náboženských textů. Šaría a *fiqh* jsou do určité míry spojeny *idžitihádem*, tedy interpretací.¹³ Na tomto místě je opět vhodné zmínit arabského učenice Al-Ghazálího, který pojímal *fiqh* jako

⁷ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 19.

⁸ MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost*. Praha: Svoboda, 1997, s. 21.

⁹ Tamtéž, s. 22.

¹⁰ OSINA, Petr. Islámská právní kultura a její charakteristika. In: *Právní Prostor* [online]. 13.05.2015 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/islamska-pravni-kultura-a-jejicharakteristika>

¹¹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 191.

¹² Tamtéž.

¹³ OSINA, Petr. Islámská právní kultura a její charakteristika. In: *Právní Prostor* [online]. 13.05.2015 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/islamska-pravni-kultura-a-jejicharakteristika>

nejvyšší formu právního poznání, kdy racionální úsudek a šaría jsou ve shodě. Jinými slovy Al-Ghazálí vyzdvihoval právě onu interpretaci náboženských textů.¹⁴

1.2. Prameny islámského práva

Pro úplnost výkladu o charakteristice islámského práva je nezbytné vymezit alespoň základní prameny islámského práva. Mezi primární prameny řadíme Korán (který je pro muslimy svatou knihou) a sunnu (tradice o skutcích a výrocih proroka Muhammada).¹⁵ Jak vyplývá z výše uvedeného, hlavním pramenem islámského práva je Korán, nicméně není to pouze Korán, ve kterém jsou obsaženy náboženské texty. Druhým nejvyšším pramenem islámského práva je sunna, která je velmi úzce spjata s životem proroka Muhammada a je vyjádřena prostřednictvím tzv. hadíthů.¹⁶ Dle pohledu islámských právníků si Korán a sunna nemohou protirečit, neboť vycházejí ze stejného zdroje – tedy z činů a názorů proroka Muhammada.

Výše zmíněné hadíthy (hadís) „jsou vlastně popisem určitého závazného chování“¹⁷, které byly podrobeny zkoumání právníků a poté zařazeny do sbírek. „Aby byl hadíth uznán za pravý a platný, musel splňovat určité náležitosti: spolehlivě doložitelný řetězec tradentů (osob, jež si zprávu předaly) a potvrzení znění hadíthu od posledního bezúhonného tradenta.“¹⁸ Příklad hadíthu uvádí např. Bezoušková: *Džábir ibd'Abdulláh, kéž je s ním Bůh spokojen, uvádí: „Slyšel jsem Posla božího (NBŽM) říci následující, když byl v Mekce v roce jejího dobytí: Vskutku, Bůh a i jeho posel zakazuje obchodování s alkoholem, zdechlymi zvířaty, vepřovým a obrázky model (resp. figurkami model).“ Na to mu byla položena následující otázka: „Posle boží, jak je to s tukem ze zdechlin? Neboť jím jsou natírány lodě a ošetřovány kůže a lidmi je používán jako hořlavý materiál pro jejich lampy.“ Prorok (NBŽM) řekl: „Ne, to je zakázané!“ A poté řekl Posel (NB6M): „Bůh zatracuje židy; neboť Bůh vám vskutku zakázal tuk z těchto zvířat a vy jste je sbírali, prodávali a konzumovali z toho zisk.“¹⁹*

Mezi sekundární formální prameny pak řadíme *idžmá*, který je v podstatě určitým zvykem, resp. se jedná o „domnělý konsens islámského společenství o určitých pravidlech.“²⁰

¹⁴ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 27.

¹⁵ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 13, 35.

¹⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁷ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 29.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 194.

Ale také *kijás*, který je občas označován jako analogie. Nicméně tuto analogii není možné chápat ve smyslu analogie, kterou rozeznává kontinentální právní řád. Jedná se spíše o rozumové uvažování právníků, tedy určité vyplňování faktických mezer v Koránu a Sunně, které ovšem nebyly možné vyřešit pomocí *idžmá*.²¹ Pokud jde o *kijás*, je možné ho chápat jako analogii, resp. „závěr učiněný na základě analogie.“²² Výsledkem *kijásu* tedy není nové pravidlo, ale spíše rozvinutí stávajících právních norem.

Jak vyplývá z výše uvedeného, je možné vymežit posloupnost, tedy důležitost jednotlivých pramenů islámského práva. Nejdůležitějším pramenem je Korán a následně sunna, které jsou interpretovány prostřednictvím *idžmá*, případně *kijás*.²³

Idžmá je určitým procesem, ve kterém konsenzus vzniká. Začíná zpravidla tím, že způsobilá učence, zpravidla právník, zastává určitý názor, který je následně obecně přijat tak, že je akceptovatelný i pro další učence. Tak, aby se z určitého zvyku stal *idžmá*, je nezbytné, aby byl tento zvyk přijat a aby norma chování v něm obsažená byla praktikována.²⁴

Dalšími prameny, které doplňují výše zmíněné základní prameny jsou *istihsán*, *istiláh* a *urf*.²⁵

1.3. Školy islámského práva

Ve výkladu o islámském právu je třeba zmínit také islámské právní školy. Už v 8. století byly vytvořeny čtyři sunnitské školy, které následně vytvořily čtyři různé systémy islámského práva. Mezi nimi je možné rozlišit školu *málikovců*, která je rozšířená především v severní a západní Africe, školu *hanafijců*, kterou můžeme pozorovat v Afghánistánu, Indii a Pákistánu, školu *šáfijovců* například v Sýrii a Indonésii, a školu *hanbalovců* v Saúdské Arábii.²⁶

W. B. Hallaq vysvětluje rozdílnost mezi školami termínem *madhhab*, který v arabštině znamená slovo, které má být následováno, případně se tímto pojmem může označovat i názor nebo nápad, který jedinec přijímá. V právní nauce pak představuje princip výkladu právních pojmů. W. B. Hallaq uvádí jako příklad školu *hanafijců*, kteří jako předpoklad zpronevěry pojmově vymezují nezákonné získání majetku jeho odstraněním z původního místa. *Hanbalovci* ovšem zpronevěru definují jako pouhé zabavení majetku, a to bez ohledu na jeho

²¹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 194.

²² BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 32.

²³ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 28.

²⁴ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 31-32.

²⁵ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 35.

²⁶ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 194-195.

odstranění z původního místa. Například tedy držba koberce pouhým sezením na koberci by se dle Hanbalovců posuzovalo jako zpronevěra, dle Hanafijců však nikoliv.²⁷

Jak je uvedeno výše, v současnosti jsou pro islámské právo relevantní právní školy:

- a) málikovská (*málikíja*)
- b) hanafijská (*hanafíja*)
- c) šafiovská (*šafi'íja*)
- d) hanbalovská (*hanbalíja*)

Málikovská škola byla založena Málikem ibn Anasem al-Absahím (713–795 n.l.), který sbíral hadíthy. Málikovci jako prameny práva využívají sunnu, dále pak výroky Prorokových současníků, právní praxi lidí z Mediny, prospěch společnosti, a *istihsán*. Zajímavé je, že Málik dával přednost praxi lidí z Mediny, a tedy v případě, že některá poučka nebo některá norma byla chápána odlišně v hadíthu a v praxi lidí z Mediny, dával přednost praxi lidí z Mediny.²⁸

Hanafijská škola, kterou uznává více než třetina sunnitů (především v Sýrii, Jordánsku, Iráku, Turecku a na Balkáně) odvozuje svůj původ od Abú Hanafíja (699–767 n.l.), na jehož tvořbě byla vytvořena Velká knihy právní vědy. Tato byla po smrti Abú Hanafíja vypracována jeho učedníky z právních názorů Abú Hanafíja, které žáci za jeho života akumulovali. Hanafijská škola za prameny práva uznává Korán, sunnu, ale také výroky a *isthisán*. Nicméně v případě, kdy není možné použít ani jeden z uvedených pramenů, dovoluje tato škola postupovat podle racionální úvahy.²⁹

Šafiovská právní škola se odvozuje od Muhammada ibn Idrís aš-Šafi'í (767–820 n.l.), který je považován za zakladatele islámské právní teorie. Tento právník uznával jako prameny práva Korán, sunnu, konsenzus a idžtihád, nicméně například *isthisán* odmítal.³⁰

Hanbalovská škola založená Ahmadem ibn Hanbalem, který byl žákem ibn Málika. Ibn Hanbal byl však spíše teolog než právník. Hlavními prameny pro něj byly Korán a sunna, ostatní prameny, které uznávaly jiné školy, ibn Hanbal zavrhoval, nicméně říkal: „*Nejsem v žádném případě zastávce dogmatické ideologie, naopak jsem proti ní. Jen na to, co stojí ve Svaté knize a Sunně a o čem nám byla dána autentická zpráva od současníka Proroka, smí být brán zřetel.*“ Současně Ibn Hanbal rozlišuje ve své koncepci několik pilířů pro vyvozování.

²⁷ HALLAQ, Wael B. *An Introduction to Islamic Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 31.

²⁸ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 39.

²⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 40–41.

³⁰ Tamtéž.

Na prvním a druhém místě jsou Korán a sunna, na druhém fatwy, ale pouze takové, které jsou Prorokových druhů, a dále pak hadíthy.³¹

³¹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 42.

2. Islámské rodinné právo

2.1. Chápání ženy v islámu

Pro pochopení islámského rodinného práva je nutné nejprve zmínit několik vět o chápání ženy v islámu. Jak bylo řečeno výše, islámské rodinné právo v zásadě vychází z Koránu a Sunny. Pojetí ženy v islámském právu je tedy obdobné pojetí ženy v islámu. V první řadě je nutné podotknout, že islám uznává ženu jako rovnou muži v souvislosti s rozmnožováním.³² Podle Koránu (49:13): „*Lidé, věru jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali. Avšak nejvznešenější z vás před Bohem je ten, kdo je nejbohabojnější – a Bůh je vševědoucí a dobře zpravený.*“³³ Současně je možné konstatovat, že žena je rovna muži i v povinnostech a úsudku (má právo na vlastní názor). Rovnoprávnost je založena i pokud jde o přístup ke vzdělání a vědění.³⁴

Přesto je dle Koránu a sunny muž v nadřazeném postavení nad ženou, jeho povinností je ženu chránit a pečovat o ni. Podle Koránu (4:34) „*muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám).*“ Dle Müllera se vztahy mezi mužem a ženou v islámském právu nezakládají na rovnocenném postavení, ale na povinnosti a závazku. Ženy, bez ohledu na skutečnost, zda jsou svobodné nebo vdané, jsou podřízeny mužům (mužským příbuzným).³⁵

2.2. Manželství v islámském právu

Základem islámského rodinného práva je bezesporu instituce manželství, které vzniká jako vzájemná smlouva (*al-nikáh*). Jeho legitimita je odvozována od Koránu a sunny. K instituci manželství přistupovaly různé školy různými způsoby. Záhírovská právní škola například považovala uzavření manželství za povinnost.³⁶ Ale například málikovci ideu potřebnosti rozpracovali a dělili lidi do několika kategorií, dle toho, zda pro ně manželství bylo:

- a) povinné
- b) doporučené

³² FARAG, Abba. Islám a žena. In: MOLDANOVÁ, Dobrava, (ed.) *Žena-jazyk-literatura: sborník z mezinárodní konference: Ústí nad Labem, 3. až 5. září 1996*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1996, s. 255.

³³ Citováno dle *Korán v češtině (49:13)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/49>

³⁴ FARAG, Abba. Islám a žena. In: MOLDANOVÁ, Dobrava, (ed.) *Žena-jazyk-literatura: sborník z mezinárodní konference: Ústí nad Labem, 3. až 5. září 1996*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1996, s. 255.

³⁵ MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost*. Praha: Svoboda, 1997, s. 131.

³⁶ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 75.

- c) povolené,
- d) nedoporučené,
- e) zakázané.³⁷

Povinné manželství je pro ty, kteří mají sexuální touhu a bojí se páčání smilstva (*ziná*). Doporučené je podle málikovců manželství těm, kteří nemají sexuální touhu, nebojí se páčání smilstva, ale chtějí mít děti, které jsou schopni uživit. Nedoporučené pak je pro takové jedince, kteří nemají sexuální touhu a nemohou plnit své manželské povinnosti, a to bez ohledu na to, zda chtějí děti, či zda by je mohli uživit. Málikovci přímo zakazují manželství těm, kteří se nebojí páčání smilstva a těm, kteří nemají sexuální touhu nebo prostředky, kterými by mohli zajistit manželku, ledaže by si žena takové skutečnosti byla vědoma a projevila souhlas. Ve všech ostatních případech pak bylo manželství povoleno.³⁸

Je nutné zdůraznit, že pohlavní styk mimo manželství je v islámu zakázaný. Nedovolený pohlavní styk – *ziná* – může mít za následek mnohdy velmi přísné tresty. Jak uvádí Bezoušková, „*dle většinového názoru učenců je primární motivací pro uzavření manželství pohlavní styk bez hrozby trestního postihu, plození potomstva, stejně jako spojení dvou rodin a zajištění ženy.*“³⁹ Na tomto místě je však třeba doplnit, že je možné pozorovat určitou souvislost mezi těmito pohnutkami uzavření manželství v islámu a uzavření manželství v katolické víře. V obou případech je mimomanželský styk penalizován (byť ne platným státním právem) a pohnutkou pro uzavření manželství je plození dětí.

Islámské právo obecně doporučuje, aby lidé uzavírali manželství co nejdříve, pokud je to možné (zpravidla, pokud je muž schopen zajistit a uživit ženu), tak aby nedocházelo k mimomanželským zakázaným stykům. Bezoušková uvádí *hadíth* – zpráva podána od ‘Alího ibn Abí Tálíba, mír s ním, že Posel Boží (NBŽM) řekl: „*Jsou tři věci, ‘Alí, které nesmíš v žádném případě odkládat: modlitba, když nastane její čas, pohřeb, jakmile je připraven, a (provdát) ženu bez manžela, pokud jsi (pro ni) našel vhodného manžela.*“⁴⁰

2.2.1. Vznik manželství

Islámské právo stanovuje dva obligatorní aspekty pro vznik manželství. Je nutné naplnit všechny nezbytné předpoklady pro vznik manželství (tedy neexistence překážek uzavření

³⁷ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 45-46.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 75.

⁴⁰ Tamtéž, s. 105.

manželství) a předpokládá se také existence manželské smlouvy.⁴¹ Prvním předpokladem je existence právní způsobilosti k uzavření manželské smlouvy, a to jak na straně nevěsty, tak na straně ženicha. Problematická je zde ovšem skutečnost, že Korán neurčuje minimální věk snoubenců. Korán pouze říká: „*A když děti vaše dosáhnou mužnosti, nechť žádají o dovolení vstoupit, tak jako to žádali ti, kdož byli před nimi. A takto vám Bůh objasňuje znamení Svá a Bůh je vševědoucí, moudrý.*“⁴²

Problematickou věku snoubenců, ale především nevěsty, se zabýval např. Mohammed Subhan Hussain,⁴³ který poukazoval na skutečnost, že v Koránu je určen věk pro manželství pubertou, nikoli jasným stanovením věkové hranice, tedy spíše určitou tělesnou a pohlavní vyspělostí. Nicméně i tyto skutečnosti mohou být v různých kulturách pojímány různým způsobem.⁴⁴ Podle hanbalovského učence ibn Džauzího byly okamžiky pohlavní zralosti následující: „*Pohlavní zralost může být u mladého muže určena trojím způsobem: (sexuálními) sny, dosažením věku patnácti let, anebo růstem chlupů v ohanbí. Co se týče ženy, tam se projevují pěti způsoby: třemi výše uvedenými, stejně jako (začátek) menstruace a plodnosti.*“⁴⁵

Korán tedy nespecifikuje minimální věk, jehož dosažením by jedinec nabyl způsobilosti k uzavření manželství. Ve většině moderních zemí s většinou muslimského obyvatelstva je zakázáno uzavírat sňatek před dovršením 18 let věku (např. Maroko, Tunisko nebo Egypt). V případě, že chce manželství uzavřít jedinec, který je mladší, musí se prokázat soudním povolením, které je založené na legitimních důvodech podpořených např. lékařským osvědčením. Podobně i jordánské právo určuje, že sňatek může uzavřít jedinec, kterému je více než 18 let a v případech, že chce sňatek uzavřít jedinec mladší, musí se prokázat zvláštním soudním osvědčením.⁴⁶

Posledním požadavkem (vedle věku a absence překážky příbuzenství) je požadavek kompatibility (*kafá'ah*) mezi oběma stranami. Je tedy vyžadováno aby, žena, která má být za muže provdána, měla obdobné postavení jako muž. Tento poslední předpoklad uzavření manželství je neproblematičtější. Např. škola hanafijců se opírá o tzv. *hadíthy*,

⁴¹ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s.70.

⁴² Citováno dle *Korán v češtině (24:59)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/24>

⁴³ HUSSAIN, Mohammed Subhan. Islamic Law on Child Marriages. NILES International. *NILES United Kingdom Law Review* [online]. United Kingdom: Independently published, 2018, s. 163-174 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: https://www.academia.edu/36458509/Islamic_Law_on_Child_Marriages

⁴⁴ Tamtéž, s. 164.

⁴⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 103-104.

⁴⁶ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 48.

kteřé předpokládají, že žena má být provdána za muže se stejným postavením. Naproti tomu ale jiné školy tuto podmínku odmítají, a tvrdí, že Prorok ani jeho následovníci žádná podobná pravidla nedodrřžovali.⁴⁷

Klasická islámská jurisprudenc e předepisuje čtyři základní složky manřželské smlouvy:

- a) nabídka a přijetí manřželské smlouvy
- b) opatrovnictví manřželské
- c) věno (*mahr*)
- d) svědci

V případě, že chybí některá z uvedených složek, je manřželství neplatné. Pořžadavek nabídky a přijetí manřželské smlouvy je obsahově v podstatě shodný jako v kontinentálním právu. Tedy konsenzuální přijetí manřželství, jinými slovy manřželský konsensus.⁴⁸ Podle Koránu (2:232): „*Když se rozvedete se svými ženami a přijde lhůta jejich, nebraňte jim vstoupit v manřželství s jejich novými manřžely, jestliže se dohodli podle zvyklosti.*“⁴⁹ Přestože někteří autoři⁵⁰ uplatňují toto ustanovení Koránu pouze na rozvod, je patrné, že tento verš je možné uplatnit i na manřželství jako takové. Kromě toho někteří teoretikové islámského práva připomínají epizodu, kdy dívka – panna, přišla za Prorokem a prohlásila, že její otec ji provdal bez jejího souhlasu a prorok jí umožnil manřželství zrušit.⁵¹

2.2.2. Překážky manřželství

Další podmínkou pro uzavření manřželství podle islámského práva je neexistence překážky uzavření manřželství. Obdobně jako v kontinentálním právu, v případě, že chce pár uzavřít manřželství, nesmí mu v tom bránit překážky, které jsou v právních předpisech stanoveny. Obdobně je tomu i u islámského práva, protože uzavření manřželství nesmí bránit žádné překážky, ať už se jedná o překážky odstranitelné nebo překážky neodstranitelné. Překážek manřželství vymezuje Korán několik a spočívají především v pokrevní příbuznosti snoubenců (jaké stupně příbuzenství jsou zakázány, však vymezují jednotlivé islámské právní školy různě).⁵²

⁴⁷ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 49

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Citováno dle *Korán v češtině (2:232)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/2>

⁵⁰ HUSSAIN, Mohammed Subhan. *Islamic Law on Child Marriages*. NILS International. *NILS United Kingdom Law Review* [online]. United Kingdom: Independently published, 2018, s. 172 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: https://www.academia.edu/36458509/Islamic_Law_on_Child_Marriagess

⁵¹ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 50.

⁵² BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 48.

Podle Koránu je například zakázáno vzít si své matky (i nevlastní): „*A neberte si za manželky ženy, jež byly provdány za vaše otce, leda že se to stalo už v minulosti. A věru je to hanebnost zavrženíhodná a způsob hnusný!*“⁵³ Dále Korán zakazuje brát si dcery, sestry, tety, neteře nebo například nevlastní dcery. Dle Koránu (4:23): „*A jsou vám zakázány jako manželky vaše matky, vaše dcery, vaše sestry, vaše tety z otcovy i matčiny strany, vaše neteře z bratrovy a sestřiny strany, vaše kojné a vaše soukojenky a matky vašich žen a vaše nevlastní dcery, jež jsou ve vaší péči a jež se narodily z žen, k nimž jste již vešli – však jestliže jste k nim nevešli, není to pro vás hříchem – a manželky vašich synů, narozených z vašeho ledví, a dále dvě sestry současně, ledaže se to stalo již v minulosti. A Bůh je věru odpouštějící, slitovný.*“⁵⁴ V případě, že muž uzavře sňatek se ženou, která spadá do některé z výše uvedených kategorií, je manželství neplatné.

Překážky neodstranitelné mohou být překážky jakéhokoliv jiného příbuzenského vztahu, nebo nepříslušnost manželů k náboženství, tedy jeden ze snoubenců není muslim (problematická je především varianta, když si muslimka chce vzít nemuslima). V takových případech bude manželství absolutně neplatné.⁵⁵

Pokud jde o sňatek mezi jedním věřícím a druhým nevěřícím, je možné na tomto místě citovat Korán, který nabízí pohled na taková smíšená manželství: „*Nevstupujte ve sňatek s modloslužebnicemi, a pokud neuvěří; a věřící otrokyně je věru lepší než modloslužebnice, i když se vám tato více líbí. Neprovádějte dcery své za modloslužebníky, pokud tito neuvěří; a věřící otrok je věru lepší než modloslužebník, i když se vám tento více líbí. Takoví lidé vás zvou do ohně pekelného, zatímco Bůh vás zve do ráje a k odpuštění, s dovolením Svým, a objasňuje znamení Svá lidem – snad si to připomenou!*“⁵⁶

Pokud jde o odstranitelné překážky, které mohou bránit uzavření manželství, může se jednat o skutečnost, kdy muž uzavřel dříve jiné manželství se čtyřmi ženami. Manželství až se čtyřmi ženami povoluje Korán: „*Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům. . . berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládne pravice vaše. A tak*

⁵³ Citováno dle *Korán v češtině (4:22)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/4>.

⁵⁴ Citováno dle *Korán v češtině (4:23)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/4>

⁵⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 97.

⁵⁶ Citováno dle *Korán v češtině (2:221)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/2>

*se nejlépe vyhnete odchýlení.*⁵⁷ Dle Koránu je tedy muži umožněno uzavřít manželství až se čtyřmi ženami. Tedy v případě, kdy si chce muslim vzít další ženu (pátou), musí se s jednou z předchozích rozvést. Polygynie je v současné době legální ve většině islámských zemí s výjimkou Tuniska a Turecka.⁵⁸

2.3. Proces uzavření manželství dle islámského práva

Manželství je v zásadě smlouva, která se uzavírá na základě souhlasu snoubenců. Povaha souhlasu ženy však vyžaduje zvláštní pozornost. V případě, že žena je panna (*bikr*), má se za to, že je příliš plachá na to, aby vyjádřila zájem o manželství. Svůj souhlas pak může dát najevo různými způsoby například mlčením, smíchem nebo pláčem, pokud je zřejmé, že tím vyjadřuje souhlas.⁵⁹

V praxi je manželství uzavíráno na základě existence tří důležitých komponentů: zástupce ženy (*wálí*), věno (*mahr*) a prohlášení o manželství (*síra*). Podle hanafijské školy je manželská smlouva uzavřena v případě, že jsou užitá následující slova: manželská smlouva (*nikáh*), manželství, vlastnictví, darování a dobročinnost. Zajímavá je i forma, která nemusí být písemná, zpravidla však manželská smlouva písemná je. Podle tradice se smlouva uzavírá v mešitě za přítomnosti obou stran smlouvy, je ale možné ji uzavřít i distančně. Tento způsob je však relevantní pouze pro některé případy.⁶⁰

K platnosti manželské smlouvy je dále nezbytné, aby byly podpisu manželské smlouvy přítomny osoby, které následně dosvědčí skutečné uzavření sňatku. Jak uvádí Bezoušková, „*osvědčení uzavření manželství ze strany dvou svědků je považováno za podmínku platnosti uzavření manželství, kdy argumentem pro zastávce většinového názoru je, že se uzavření smlouvy dotýká nejen smluvních stran, ale i jejich společných potomků.*“⁶¹ Lze tedy konstatovat, že k uzavření islámského manželství je potřeba souhlasu obou snoubenců, přestože není přímo zřejmé, jak tito snoubenci mohou nebo mají souhlas projevit.

⁵⁷ Citováno dle *Korán v češtině (4:3)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/4/>

⁵⁸ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 73.

⁵⁹ SPECTORSKY, Susan A. *Women in Classical Islamic Law: A Survey of the Sources*. London-Boston, 2010, s. 66.

⁶⁰ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 115-116.

⁶¹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 116.

2.4. Druhy manželství dle islámského práva

V islámském právu můžeme definovat několik druhů manželství. Stejně tak i formy manželství v islámském právu mohou být různé. První takovou formou je manželství na dobu určitou (*mut'ā*), které je v kontrastu s manželstvím na dobu neurčitou. V obecné rovině se má za to, že manželství je uzavřeno na dobu neurčitou. Nicméně některé školy připouští i manželství na dobu určitou. Dočasné manželství je možné např. podle iránského práva, kdy muž a žena uzavřou dočasné manželství, přičemž doba trvání manželství je společně s věnem v manželské smlouvě specifikována. Dle názoru většiny se pak v manželské smlouvě nepovoluje sjednat si „i určitý počet sexuálních styků, protože z podobného ujednání není možné dovodit čas, po který manželství trvá.“⁶² Na institut dočasného manželství existují různé názory. Jak bylo výše zmíněno, v šíitském Íránu je dočasné manželství dovoleno, sunnitě však manželství na dobu určitou vylučují.⁶³

Další formou manželství, kterou lze v islámském právu vymezit je manželství zvykové, neformální (*urfi*). Tedy manželství, které je sice uzavřeno, ale není podle práva registrováno. V tomto případě dojde k sepsání manželské smlouvy, ale manželství není následně zaregistrováno u státního orgánu, a tedy podle státního práva neexistuje. Samotné hledisko dělení manželství na formální a neformální je relativně nové. V osmanské říši byla občanům uložena povinnost registrovat manželství před státními orgány až ke konci 19. století. V Egyptě například zákon o osobním stavu z roku 1931 neukládal povinnost manželství registrovat, nicméně pokud neexistoval oficiální oddací list, který snoubenci obdrželi při registraci manželství, soudy nebyly oprávněny přihlížet k nárokům týkajících manželství, byla-li existence manželství popřena.⁶⁴ Volba formy tohoto manželství bývá způsobena například tím, že muž je již jednou ženatý a obává se, jak první žena přijme jeho novou manželku. K uzavření takového neoficiálního manželství mohou vést také finanční důvody, kdy se muž obává, že nemá dostatek finančních prostředků na věno, které by mohla rodina ženy požadovat.⁶⁵ K příkladu neformálního manželství uvádí Bezoušková příklad Turecka, kde bylo zvykem manželství uzavírat jen před imámem a neregistrovat ho, přestože turecký zákoník požadoval pro řádné uzavření manželství splnění podmínky registrace tohoto manželství soudem.

⁶² Tamtéž, s. 84.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ SONNEVELD, Nadia. Rethinking the Difference between Formal and Informal Marriages in Egypt. In: VOORHOEVE, Maaïke (ed.). *Family Law in Islam. Divorce, Marriage and Women in the Muslim World*. London-New York: I. B. Tauris, 2012, s. 81-83.

⁶⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 87.

Tato skutečnost se změnila až v 50. letech 20. století, kdy stát na vdovy po padlých vojácích hleděl jako na svobodné a nevyplácel jim penze.⁶⁶

Manželství může mít také formu určitého „manželství na pochodu“ (*misyar*). Manžel a manželka se smluvně zavážou, že spolu nebudou žít, žena se vzdává svého práva na hrazení životních nákladů a na společné bydlení. Po uzavření manželství bydlí žena se svou původní rodinou a manžel ji pravidelně navštěvuje. Tento typ manželství je obvyklý v případech, kdy muž nemá dostatek finančních prostředků na věno manželky a na hmotné zabezpečení. Tento typ manželství je proto rozšířený především v nižších vrstvách společnosti. Relativně oblíbená je takové manželství i u již ženatých mužů, kdy nové manželství uzavřené formou *misyar* zpravidla není zveřejněno, a tedy se oficiální manželka o novém manželství nemusí dozvědět. Přesto existují země, jako například Saudská Arábie, které vyžadují, aby bylo zveřejněno i manželství *misyar*. Na manželství *misyar* je ovšem třeba pohlížet i z pohledu ženy, která je tak do určité míry „svobodnější“, než by byla v případě uzavření klasického, oficiálního manželství. V současné době tedy mohou mít důvody pro uzavření manželství *misyar* i pracující ženy, které jsou finančně zajištěny a nepotřebují tak finanční podporu od manžela.⁶⁷

Další typ manželství můžeme označit jako „cestovní“ manželství. Jedná se o případy, kdy muž tráví více času v zahraničí, a protože je mimomanželský pohlavní styk v islámském právu trestný, uzavírá tak muž manželství s jinou ženou, která je zpravidla místní. Nicméně Bezoušková poukazuje, že tento typ manželství je po právní stránce neopodstatněný. Dále pak uvádí, že přestože může mít muž úmysl uzavřít pouze cestovní manželství, nemusí to ženě říci. „*Okolnosti uzavření manželství (v některých případech) ukazují na nestandardní situaci a záleží na smluvních stranách, jak ji vyhodnotí a zohlední při podpisu smlouvy.*“⁶⁸

Misjáf je dalším typem manželství, které je podobné manželství cestovnímu. V případě *misjáf*, které je možno chápat jako „manželství na prázdniny“, je toto manželství uzavíráno na dobu určitou, konkrétně na dobu prázdnin. Toto manželství může využít jak muž, tak žena. Pro muže však platí jiné podmínky pro výběr manželky, než je tomu v opačném případě. Žena musí být doprovázena mužem (tzv. *mahram*), který dohlíží na její chování. Tento typ manželství je poměrně běžný zejména v Saudské Arábii v případě, kdy muž nebo žena chtějí vycestovat a potřebují doprovod.⁶⁹

⁶⁶ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 87.

⁶⁷ SONNEVELD, Nadia. Rethinking the Difference between Formal and Informal Marriages in Egypt. In: VOORHOEVE, Maaïke (ed.). *Family Law in Islam. Divorce, Marriage and Women in the Muslim World*. London-New York: I. B. Tauris, 2012, s. 94-95.

⁶⁸ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 95.

⁶⁹ Tamtéž.

Procesní stránka uzavření manželství se v islámském právu odvíjí od skutečnosti, že manželství je uzavřením smlouvy. Samotné uzavření smlouvy není z procesního hlediska příliš náročné, nicméně v každém kulturním okruhu doprovází uzavření smlouvy i další rituály. Zpravidla proces, který vyvrcholí uzavřením manželství, začíná nabídkou manželství (*idžáb*), během kterého je dohodnuta výše věna a okamžik uzavření manželství. V případě, že se začne vyjednávat o sňatku, zakazují všichni právníci učinit ženě nabídku k sňatku jiným mužem. Lze zmínit *hadíth*, který uvádí Bezoušková na základě Ibn'Umar, kéž je s ním Bůh spokojen, a to, že Prorok (NBŽM) řekl: „*Nikdo z vás by neměl nabídnout jinému uzavření smlouvy, ani by neměl požádat o ruku poté, co někdo jiný o ni požádal, ledaže by upustil od uzavření sňatku, nebo mu to dovolí.*“⁷⁰

Možnost učinit nabídku k sňatku je pak také omezen obdobím tzv. *iddy*. Jedná se o období, ve kterém se rozvedená žena nebo vdova nesmí znova provdat. Délka tohoto období se pak liší právě v závislosti na důvodu zániku původního manželství. Ovdovělou ženu si může muž vzít uplynutím čtyř a půl měsíců po smrti bývalého manžela, rozvedenou ženu pak uplynutím lhůty v délce tří menstruačních cyklů.⁷¹

⁷⁰ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 113.

⁷¹ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 73.

3. Islámské finance a bankovníctví

3.1. Islámské právo a finance

Při pojednání o islámském bankovníctví je nutné se nejprve věnovat financím podle islámského práva. Systém islámských financí je velmi často charakterizován tím, že islámské právo zakazuje úrok z půjček. Vstup islámského práva do společnosti euro-amerických států se připisuje zejména dvěma faktorům. Jednak skutečnosti, že státy v oblasti perského zálivu měly díky trhu s ropou od 70. let dvacátého století finanční přebytky, tak i ideologii volného trhu, která velmi ovlivnila vládní regulační politiku v oblastech jako bylo bankovníctví a finance.⁷²

Islámské bankovní právo vychází ze dvou základních konceptů, kterými jsou *ribá* a *gharar*. V případě *ghararu* se jedná o zákaz transakce, která s sebou přináší vysoký stupeň rizika – může se jednat o pojistné smlouvy nebo futuritní kontakty jako například forwardové kontrakty obchodované na burze. V případě pojištění je podle *ghararu* nepřípustné, aby pojištění zahrnovalo možnou výplatu v případě zranění nebo jiných pojistných událostí. Navíc se jedná o spekulativní smlouvu, neboť zahrnuje plnění, které je vázáno na událost, jež vůbec nemusí nastat.⁷³

Druhým, nejznámějším rysem islámských financí je zákaz tzv. *ribá*, což je nejčastěji zjednodušeně překládáno jako úrok.⁷⁴ Ohledně zákazu *ribá* se pak zejména řešilo, zda Korán zakazuje pouze lichvu (neúměrný úrok) nebo zda jsou zakázány úroky obecně. Dle P. Osiny pak „*Všeobecný konsensus mezi muslimskými ulamá však nyní panuje v tom, že zakázáno je poskytování či přijímání jakékoliv formy úroku, a ne pouze nadměrný úrok. V praxi je tím míněna jakákoliv kladná, fixní a předem stanovená úroková míra, vázaná k době splatnosti a množství kapitálu.*“⁷⁵

Islámské finanční právo je založeno na obecných smluvních pravidlech, která jsou regulovaná právem šaría. Jeho základní principy jsou založené především na zákazu lichvy, resp. úroků (*ribá*), spekulativních transakcích (*gharar*) a hazardních hrách (*maysir*) a navíc také na zákazu obchodování se zakázaným zbožím podle práva *šari'ah*.⁷⁶

⁷²EMON, Anver, M. Islamic Law and Finance. In: EMON, Anver M., AHMED, Rumea (eds): *The Oxford Handbook of Islamic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 843.

⁷³ Tamtéž, s. 844

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 13, 129.

⁷⁶ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 92.

Zásadní filozofií islámských finančních transakcí v islámském právu je snaha o spravedlnost a rovnost příležitostí v ekonomice. Peníze chápe islámské právo jako prostředek směny, nikoliv jako zboží jako takové, což je trochu odlišné od západního vnímání peněz. Z toho důvodu je „prodej“ peněz ve formě půjčky v islámském právu zakázán.⁷⁷

3.2.Hlavní zásady a pojmy

Principy regulující islámské právo finančních transakcí mohou být rozděleny do pozitivně vymezených zásad, které musí být zachovávány a do zakázaných praktik, kterým je třeba se vyhýbat. Na tomto systému zásad a zákazů stojí veškeré islámské bankovníctví. V případě zásad je třeba vyzdvihnout následující:

- podpora obchodu a finančních investic
- spravedlivé rozdělení zisku a ztrát mezi všechny strany
- posvátnost a platnost smluv
- vzájemná spolupráce a společenská odpovědnost
- finanční transakce a krytá aktiva.⁷⁸

Naopak zákazy a nežádoucí prvky bankovního práva jsou následující:

- zákaz lichvy/úroků (*ribá*)
- zákaz spekulativních transakcí (*gharar*)
- zákaz obchodování se zakázanými komoditami (alkohol, hazardní hry, pornografie)
- zákaz korupčního nebo neférového jednání, jako je hromadění majetku nebo spekulativního obchodu.⁷⁹

3.2.1. Ribá

Ribá znamená jakýkoliv nespravedlivý úrok, tedy lichvu. Podle Koránu „*ti, kdož pohlcují zisk z lichvy, vstanou z mrtvých jako ten, koho satan potřásl svým dotekem. A to proto, že říkali: „Vždyť prodávání je podobné lichvě!“ Bůh však dovolil prodávání a zakázal lichvu. Tomu, komu dostalo se varování od Pána jeho a který přestal s lichvou, bude zachováno to, čeho předtím nabyl, a rozhodnutí o něm bude patřit Bohu. Ti však, kdož vrátí se k lichvě,*

⁷⁷ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 92.

⁷⁸ Tamtéž, s. 93.

⁷⁹ Tamtéž.

ti se stanou ohně obyvateli a budou v něm nesmrtelní.“⁸⁰ Dále Korán vyslovuje přímý zákaz lichvy: „Vy, kteří věříte, bojte se Boha a zanechte poslední zbytky lichvy, jste-li věřícími!“⁸¹

Ke spekulativním transakcím je možné uvést následující súru: „Vy, kteří věříte! Nepohlcejte si vzájemně majetky své podvodným způsobem; jiné je, jde-li o obchod na základě vzájemného souhlasu; a nepřivozujte si smrt! A věru Bůh je vůči vám slitovný.“⁸²

Zákaz *ribá* je tak vnímán většinou islámských právníků a odráží se také v rezoluci č. 10, která byla vydaná mezinárodní islámskou akademií Fiqh (*International Islamic Fiqh Academy*).⁸³ V tomto případě jde o závěr islámské akademie Fiqh z roku 1985. Uvedená rezoluce říká, že jakékoliv navýšení úroku ze splatného dluhu za prodloužení doby splatnosti je forma lichvy, kterou Korán zakazuje. Dále pak rezoluce upozorňuje na to, že alternativou, která zajišťuje peněžní tok a finanční podporu ekonomických aktivit ve formě přijatelné pro islám, je obchodování v souladu s právem šaría.⁸⁴

Existuje však i druhý pohled na institut *ribá*. Dle tohoto hlediska se zákaz vztahuje pouze na vykořisťování ekonomicky znevýhodněné komunity bohatší vrstvou. Tento názor se opírá o Korán, který uvádí: „Vy, kteří věříte! Neživte se lichvou rozmnožující dvakrát zisk, nýbrž bojte se Boha, snad budete blaženi.“⁸⁵ Zastánci uvedeného názoru prohlašují, že zakázané jsou pouze takové úroky z půjček, které jsou přemrštěné a vykořisťující. Na základě této premisy vydal např. velký muftí Egypta v roce 1989 fatwu, ve které prohlásil, že některé úročené vládní investice jsou naprosto islámské a jako úrok tedy nejsou zakázány. Někteří islámští právníci (např. Fazlur Rahman a Muhammad Abduh) byly tomuto názoru nakloněni, jiní tento přístup kritizovali. Sajjid Qutb naopak označoval takový přístup za manipulaci s výkladem Koránu, aby bylo možné učinit zákonným, co Bůh zakázal.⁸⁶

Na závěr výkladu o institutu *ribá* je nutné zmínit, že existují dva typy *ribá* – prvním typem je *ribá al-nasiah*, jedná se o typickou situaci, kdy věřitel poskytne dlužníku peněžité prostředky na ujednanou dobu s tím, že mu je dlužník po čase vrátí společně s úrokem z poskytnuté částky.

⁸⁰ Citováno dle *Korán v češtině (2:275)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislamu.cz/sura/2>

⁸¹ Citováno dle *Korán v češtině (2:278)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislamu.cz/sura/2>

⁸² Citováno dle *Korán v češtině (4:29)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislamu.cz/sura/4>

⁸³ Resolution No. 10 (10/2): *Rulings on Usury-based Bank Transactions and Dealing with Islamic Banks*. Resolutions and Recommendations of the International Islamic Fiqh Academy, Resolutions 1 – 238, Second Issue 1442 – 2021 [online]. Dostupné z: <https://iifa-aifi.org/en/resolutions>

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Citováno dle *Korán v češtině (3:130)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislamu.cz/sura/3>

⁸⁶ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 96.

Úroky běžné v moderních konvenčních bankovních systémech tedy spadají pod *ribá al-nasiah*. Druhým typem je *ribá al-fadl*. Jedná se v podstatě o směnu dvou komodit, přičemž je poskytována „prémie“ za vyšší kvalitu, pokud dochází ke směně za zboží méně kvalitní.⁸⁷ Zákaz *ribá al-fadl* vyplývá z hádíthu, podle kterého Prorok řekl: „Zlato výměnou za zlato, stříbro výměnou za stříbro, pšenice výměnou za pšenici, ječmen výměnou za ječmen, datle výměnou za datle a sůl výměnou za sůl; stejné se mění za stejné a zboží je předáno z ruky do ruky, když se doplácí nebo někdo žádá víc, jedná se o *ribá*. Příjemce a dárce jsou oba stejně vinni.“⁸⁸

3.2.2. Gharar

Gharar, jak bylo uvedeno výše, znamená spekulaci, nejistotu nebo riziko, čímž je občas mylně vyvozováno, že islámské právo finančních transakcí zakazuje jakoukoliv formu rizika nebo nejistoty. Naopak je možné konstatovat, že islámské právo uznává, že finanční transakce zahrnují určitou míru rizika. To se projevuje již v základním principu o sdílení míry rizika v případě zisku a ztráty, na které je založen celý systém. *Gharar* tedy z tohoto pohledu neznamená běžné riziko, ale spíše riziko výjimečné, tedy takové riziko, které překračuje běžnou míru rizika obvyklého při finančních transakcích (jako příklad je možné na tomto místě uvést třeba hazardní hry).⁸⁹

Nicméně islámští právníci rozlišují větší a menší, případně hlavní a vedlejší *gharar*. Hlavní nebo větší *gharar* je zakázaný, riziko transakce je větší než přípustné. Menší nebo vedlejší *gharar* je takové riziko, které je do určité míry přípustné. Islámské právo tak podle Koránu zakazuje prodej, jehož součástí by byl větší nebo hlavní *gharar*.⁹⁰ Takový *gharar* by měl za následek neplatnost smlouvy, přičemž právě ona míra rizika je často předmětem sporu islámských právníků.⁹¹

3.2.3. Základní nástroje islámského finančního systému

Pokud jde o smlouvy v islámském obchodním/bankovním právu, je třeba zmínit, že islámské právo je založeno na smluvní svobodě. Smlouvu může uzavřít kdokoli, kdo dosáhl dospělosti. Smlouvu může uzavřít sám nebo prostřednictvím svých zástupců. Nezletilí uzavírají

⁸⁷ KETTELL, Brian. *Introduction to Islamic Banking and Finance*. Chichester: Wiley, 2011, s. 154-155.

⁸⁸ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 97.

⁸⁹ Tamtéž, s. 97-98.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ EL-GAMAL, Mahmoud. *Islamic Finance: Law, Economics and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 59.

smlouvu prostřednictvím svých opatrovníků. Hlavními limitacemi smluvní svobody je pak zákaz *ribá*, *gharar* a obchodování se zbožím a službami, které jsou islámských právem zakázány.⁹²

Důležitou zásadou je také dodržování smluv, ta je zakotvená již v Koránu následujícím způsobem: „*Vy, kteří věříte! Dodržujte se závazky! Jsou vám dovolena zvířata ze stád s výjimkou těch, o nichž vám bylo přednášeno; a není vám dovolena lovná zvěř po dobu, kdy jste ve stavu poutního zasvěcení. A Bůh zajisté rozhoduje, o čem chce.*“⁹³

Pokud jde o požadavek posvátnosti a platnosti smluv, dle Koránu je stanoven explicitní požadavek zápisu tak, aby to bylo spravedlivé: „*Vy, kteří věříte, dáváte-li úvěr dlužníkovi na lhůtu stanovenou, zapište to! Nechť písař to mezi vámi sepíše spravedlivě, nechť žádný písař neodmítne to napsat tak, jak jej tomu Bůh naučil, a nechť zapisuje, zatímco mu bude dlužník diktovat, a nechť bojí se Boha, Pána svého, a nechť ničeho z dluhu neubere! A jestliže dlužník je choromyslný či slabý anebo nemůže sám diktovat, nechť diktuje jeho poručník, a to spravedlivě! A žádejte svědectví dvou svědků z mužů vašich, a nemáte-li dva muže, pak vezměte jednoho muže a dvě ženy z těch, které uznáte za vhodné svědkyně; aby, kdyby jedna z nich se zmýlila, druhá ji mohla připomenout. A nechť se svědkové nezdráhají, jsou-li přizváni. Nezanedbávejte zapsat dluh, ať již je malý či velký, až do lhůty jeho! A toto je u Boha spravedlivější a přímější pro svědectví a jistější pro potlačení pochybností, pokud se ovšem nejedná o přímý obchod mezi vámi; tehdy není pro vás hříchem, jestliže to nezapišete. A berte svědky, jestliže mezi sebou obchodujete, avšak neubližujte ani písaři, ani svědkovi. Jestliže tak učiníte, jest to hanebnost. A bojte se Boha, vždyť Bůh vás věru učí a ví o všech věcech.*“⁹⁴

Je možné zmínit i sůru: „*Nechť ti, kdož lakotí s tím, co jim Bůh ušetřil z laskavosti Své, se nedomnívají, že je to pro ně lepší; naopak, je to pro ně horší. A budou mít okolo šíjí v den zmrtvýchvstání to, s čím lakotili - a Bohu připadne dědictví nebes a země a Bůh je dobře zpraven o všem, co děláte.*“⁹⁵

Kromě sūr Koránu je možné zmínit i některé hadíthy, které doplňují výše zmíněná ustanovení, například: „*Pravdivý obchodník bude chtít být ve společnosti proroků, ctnostných a mučedníků.*“⁹⁶ Podle jiného hadíthu se dochovala odpověď Proroka na otázku, jaký druh

⁹² BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 95.

⁹³ Citováno dle *Korán v češtině (5:1)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/5>

⁹⁴ Citováno dle *Korán v češtině (2:282)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/2>

⁹⁵ Citováno dle *Korán v češtině (3:180)* od Média o islámu [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.koranoislam.cz/sura/3>

⁹⁶ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 94.

výdělků je nejlepší, Prorok na to odpověděl: „*Poctivé obchodování a práce rukama.*“ V jiném hadíthu Prorok řekl: „*Kupující a prodávající mají opci, dokud se nerozejdou. Jestliže mluví pravdu a odhalují nedostatky, které transakce obsahují, jsou požehnáni, pokud lžou a zatajují pravdu je jejich obchod špatný.*“ Lze zmínit i hadíth: „*Ten, kdo hromadí majetek a zvyšuje ceny, je hříšník.*“⁹⁷

Aby se islámští právníci vyhnuli užívání *ribá* a *gharar*, vyvinuli různé druhy smluv tak, aby byly v souladu s právem šaría. Třemi hlavními smlouvami podle práva šaría jsou:

- *murābaha* (obchody s přírůžkou k ceně)
- *mushārah* (společnost)
- *mudārah* (tichá společnost)

Mezi další finanční instituty islámského práva je možné dále zahrnout:

- *ijārah* (leasing)
- *istisnā'* (smlouva o dílo)
- *salam* (předkupní právo)
- *sukūk* (dluhopisy v souladu s právem šaría)
- *wakalah*.⁹⁸

Pokud jde o smlouvu *murābahah*, jedná se v podstatě o kupní smlouvu založenou na principu přírůžky k ceně. Prodávající zavazuje, že dodá konkrétní zboží za určitou cenu, která se skládá z vynaložených nákladů a zisku prodávajícího. Aby se ovšem nejednalo o zakázané praktiky, musí prodejce zveřejnit skutečné náklady, které opravdu vynaložil při poskytování zboží, a současně musí zveřejnit i výši zisku, který mu z toho plyne. Zisk může být stanoven jako pevná částka, ale také jako určité procento z výrobní ceny.⁹⁹ Jde o třístranný závazek, ve kterém se banka zavazuje koupit pro klienta určité zboží od výrobce, současně dochází k uzavření vzájemné dohody o zpětném prodeji, přičemž kupní cena zahrnuje dohodnutou provizi. Klient se stává vlastníkem zboží až poté, co je dohodnutá kupní cena vyplacena bance.¹⁰⁰

Mushārah je smlouva o společném podnikání nebo partnerství mezi dvěma a více osobami, na jejímž základě se společníci spravedlivě podílí jak na zisku, tak ztrátě. To však neznamená, že si podíl na zisku a ztrátě rozdělují stejným dílem. Podmínky pro podíl na zisku a ztrátě se často zakládají na poměru investic do společného podnikání. Obecně ve smlouvě

⁹⁷ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 94.

⁹⁸ Tamtéž, s. 98.

⁹⁹ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 98.

¹⁰⁰ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 131.

mushārah platí, že společníci zavázání touto smlouvou se mohou osobně podílet na chodu a řízení společnosti, mohou se ale také dohodnout, že tuto činnost bude vykonávat pouze jeden nebo někteří z nich.¹⁰¹

Mudārabah je smlouva, která je podobná *mushārah*, ale vyznačuje se tím, že jedna smluvní strana poskytuje kapitál a druhá poskytuje práci, případně nějakou odbornost v rámci společnosti. Strana, která poskytuje kapitál se nazývá *rab al-māl*, druhá strana je označována jako *mudarrib*. Ten, který je poskytovatelem kapitálu se nepodílí na chodu společnosti. Důležité je také uspořádání poměrů s ohledem na podíl na zisku, který se zpravidla dělí poměrně, přičemž *al-māl* má obvykle větší podíl na zisku než *mudarrib*. V souvislosti s tím je nutné zmínit i skutečnosti, že jakékoliv ztráty samozřejmě dopadnou daleko více právě na stranu, která poskytla kapitál, zatímco *mudarrib* nese riziko pouze ve výši své odměny za práci nebo poskytnutou odbornost.¹⁰²

Ijarah (leasing) v původním slova smyslu znamená kompenzaci nebo náhradu. Pokud jde o smlouvu *ijarah*, jedná se o pronájem jakékoliv věci nebo komodity za účelem prospěchu z jejího užívacího práva. Jinými slovy se jedná o převod užívacího práva na určitou dobu za úplatu. Jako paralelu je možné uvést smlouvu o nájmu.¹⁰³ Jedná se tedy o situace, kdy banka kupuje určitou věc, kterou následně za úplatu pronajímá, přičemž délka nájmu a výše úplaty je předem stanovena. Věc zůstává ve vlastnictví banky, která sleduje navrácení investovaných prostředků a zisk z nájmu.¹⁰⁴ Mezi podstatné náležitosti smlouvy *ijarah* patří: jedná se o smlouvu, kterou se převádí užívací právo ke konkrétní věci, a to na stanovenou dobu za úplatu. Nájemce, *ameen*, je oprávněn věc užívat za sjednané nájemné, ale pouze k účelu, který je stanoven ve smlouvě. Je současně odpovědný za škodu způsobenou na věci v důsledku jeho nedbalosti, není však zodpovědný za škodu, jejíž vznik nemohl ovlivnit. Předmětem smlouvy *ijara* mohou být jak věci movité (např. dopravní prostředky) tak nemovité, ale také práce.¹⁰⁵

Istisnā' je smlouva o dílo, tedy základem je ujednání o vytvoření nebo výrobě konkrétního zboží, přičemž dochází k zaplacení ještě před zhotovením věci. Jedná se tedy o smlouvu úplatnou a je možné ji financovat hotovými finančními prostředky nebo ve formě

¹⁰¹ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 98-99.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ AYUB, Muhammad. *Understanding Islamic Finance*. Chichester: John Wiley and Sons LTD., 2007, s. 279.

¹⁰⁴ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 131.

¹⁰⁵ AYUB, Muhammad. *Understanding Islamic Finance*. Chichester: John Wiley and Sons LTD., 2007, s. 280-281.

budoucích splátek. Tento typ smlouvy může být použit například při stavbě domů, elektráren, mostů, silnic nebo dálnic.¹⁰⁶

Salam je v podstatě typ forwardové smlouvy. Hlavním rysem je, že sjednaná cena bude zaplacená dříve, než dojde k dodání zboží. Strany si v rámci této smlouvy stanoví konkrétní dobu pro dodání zboží ve stanoveném množství a kvalitě. *Salam* se jako druh obchodní transakce objevuje již v Koránu a tuto smlouvu povoluje tedy právo šaría bez jakéhokoliv omezení.¹⁰⁷ *Salam* spočívá v tom, že prodávající dostane peníze, k poskytnutí plnění však dochází až později. Výhodou *salam* je, že cena za zboží je obvykle nižší, než je cena, kterou by kupující zaplatil za zboží, které by bylo dodáno ihned¹⁰⁸.

Důležitým institutem je také *sukuk*, který je možné chápat jako certifikát představující nerozdělený podíl na vlastnictví hmotného majetku, požívacího práva, služeb nebo vlastnictví určitých investic. *Sukuk* může být vystaven vládou, bankovními nebo nebankovními institucemi nebo obchodními či průmyslovými koncerny. Aby byl *sukuk* v souladu s právem šaría, je nutné, aby byl prodáván legálně.¹⁰⁹

V případě smlouvy *wakalah*, se jedna ze stran závazku (*muwakkil*) strana deleguje obstarání určité záležitosti na druhou stranu jako na svého zástupce (*wakeel*). V podstatě se jedná o právní zastoupení. Zmocněnci pak za obstarání ujednané záležitosti obvykle náleží úplata.¹¹⁰ V islámském bankovníctví se jedná o zastoupení v oblasti finančních služeb – islámské finanční instituce například mohou řídit a spravovat investiční fondy. Za své služby si pak účtují předem sjednané poplatky, určené buď paušální částkou nebo procentuálně z výše hodnoty spravovaného majetku.¹¹¹

3.3. Islámské bankovníctví

Bankovní sektor představuje nejvýznamnější a nejrozvinutější část islámského finančního systému. Největší rozvoj islámského bankovníctví můžeme pozorovat v sedmdesátých letech 20. století. V některých muslimských zemích, například v Íránu či Pákistánu je ústavou vyžadováno, aby bylo bankovníctví v plném souladu s islámskými

¹⁰⁶ AYUB, Muhammad. *Understanding Islamic Finance*. Chichester: John Wiley and Sons LTD., 2007, s. 490.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 241.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 241-242.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 204, 494.

¹¹⁰ KETTELL, Brian. *Case Studies in Islamic Banking and Finance*. Chichester: John Wiley and Sons, Ltd. Publication, 2011, s. 156

¹¹¹ AYUB, Muhammad. *Understanding Islamic Finance*. Chichester: John Wiley and Sons LTD., 2007, s. 349.

principy. Naopak v zemích Perského zálivu, Indonésii nebo Egyptě je bankovní systém tvořen jak bankami islámskými, tak konvenčními.¹¹²

Jedinečnost islámských bank spočívá na skutečnosti, že všechny transakce musí být v souladu s právem šaría. Islámské banky tedy v zásadě poskytují všechny obvyklé bankovní služby, nesmí však odporovat právu šaría. Hlavním problémem, kterým se v oblasti islámského bankovníctví bylo třeba zabývat bylo právě řešení úroku. Úroky jsou finanční prostředky, které tvoří hlavní část příjmu bankovních institucí. Současně je nutné zmínit, že pokud jde o obchodování s cennými papíry a dalšími finančními instituty musí se islámské bankovní instituce omezit pouze na výše uvedené kontrakty.¹¹³

Moderní islámské banky vytvořily systém finančního zprostředkování a spolehlivé platební systémy. Nutno však zmínit, že veškeré finanční operace jsou v islámských bankách spojeny s reálnými finančními prostředky, případně s reálnou ekonomickou hodnotou. Tedy všichni, kdo jsou na transakcích zainteresováni nesou stejnou míru zisku i rizika.¹¹⁴

Mezi hlavní cíle islámského bankovníctví patří především nabídka služeb, které jsou v souladu s právem šaría. Dále je nutné vyhýbat se všemu, co souvisí s *haram* (například obchod s alkoholem, vepřovým masem, hazardními hrami apod.) a soustředit se jen na dovolené, tedy *halal*. Současně je důležité, aby produkty, které islámské banky nabízejí, neobsahovaly *ribá*, *gharar* a *maysir*. Bankovní instituce jsou povinny vyvarovat se užívání peněz jako zboží, tedy aby nedocházelo k tomu, že peníze budou používány k tomu, aby vydělaly více peněz, což znamená, že každá transakce musí být podložena konkrétními aktivy.¹¹⁵

V islámském bankovníctví je dále nutné akcentovat vyšší hodnotu lidského podnikání než peněz, protože peníze se z pohledu islámských bank stávají kapitálem až poté, co jsou vloženy do podnikání. Dále islámské banky efektivně alokují finance a spravedlivě rozdělují příjmy a zaměřují se na ekonomický rozvoj, a to především tak, že identifikují obchodní příležitosti. Hlavním úkolem islámského bankovníctví je povzbudit ty, kdo si peníze šetří, aby je spíše investovali a nenechávali je „nečinně“ na svých účtech. V neposlední řadě pak islámské banky musí svou činnost provádět eticky, sociálně, morálně a ekologicky odpovědně.¹¹⁶

¹¹² OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 134.

¹¹³ HABIB, Syeda Fahmida. *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. Chichester: Wiley, 2018, s. 48

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ HABIB, Syeda Fahmida. *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. Chichester: Wiley, 2018, s. 48.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 49.

3.3.1. Základní rozdíly mezi konvenčním a islámským typem bankovníctví

Pokud jde o hlavní rozdíly mezi tradičním, konvenčním typem bankovníctví a islámským bankovníctvím, je možné tyto rozdělit do několika okruhů. V první řadě jde o **podstoupení rizika**: zatímco konvenční bankovníctví funguje tak, že zde dochází k přechodu rizika z vkladatelů a banky na dlužníky a podnikatele, islámské bankovníctví funguje na principu sdíleného rizika mezi vkladateli, bankou, dlužníky a podnikateli.¹¹⁷

Dalším rozdílem je samotné **zaměření bankovníctví**, které se liší v tradičním a v islámském pojetí. Zatímco tradiční pojetí bankovního systému se soustředí na zásadu maximalizace zisku a ekonomický zisk, islámské bankovníctví je zaměřeno více sociálně. Soustředí se na podporu podnikání, propagaci spravedlnosti ve finančních vztazích, které jsou navíc založeny na etických, morálních a sociálních zásadách.¹¹⁸

Zisk a ztráta jsou také v tradičním a islámském bankovníctví chápány poněkud odlišně. Vkladatelé v tradičním bankovníctví dostávají pevný úrok a současně jsou úročeny i půjčky. V islámském bankovníctví jsou vkladatelé partnery banky a spolu s ní se podílejí na ztrátě i zisku.¹¹⁹

Rozdílný je i pohled na vlastní **příjem banky** v tradičním a islámském bankovníctví. V případě tradičního bankovníctví jsou hlavními příjmy bank úroky, které se získávají z dluhů, a tedy tyto finance jsou odděleny od reálné ekonomiky. V případě islámského bankovníctví je financování vázáno na reálné podnikání, a tedy návratnost finanční transakce v případě islámského bankovníctví vzniká z reálné ekonomiky.¹²⁰

S výše uvedeným souvisí i skutečnost, že v případě tradičních bank může docházet k finančním transakcím, kterou jsou ve své podstatě virtuální, tedy nejsou spojeny s komoditami, reálným podnikáním apod. V islámském bankovníctví musí být všechny finanční transakce založené na aktivech, a proto je systém, kdy jsou finance propojeny s určitými aktivy, ať už se jedná o služby nebo zboží, stabilnější.¹²¹

Významným rozdílem mezi tradičním a islámským je **velikost institucí**, protože v rámci tradičního bankovníctví figurují často nadnárodní, velké banky, zatímco v případě islámského bankovníctví se jedná spíše o malé a střední bankovní instituce. Nejen s velikostí banky, ale i s ostatními odlišnostmi výše uvedenými souvisí i vztah mezi bankou a klientem. Zatímco v tradičním bankovníctví je vztah mezi klientem a bankou vztahem věřitele a dlužníka,

¹¹⁷ HABIB, Syeda Fahmida. *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. Chichester: Wiley, 2018, s. 49.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž, s. 50.

v islámském bankovníctví je vztah mezi klientem a bankou jiný a zpravidla se odvíjí od typu smlouvy, která je mezi bankovní institucí a jejím klientem uzavřena. Může tedy jít o společníky, případně o vztah kupujícího a prodávajícího, případně o vztah pronajímatele a nájemce (dle smluv rozebraných výše).¹²²

Dalším významným rozdílem je dřívější splacení dluhu, které je v tradičním bankovníctví vázáno na určitou penalizaci v podobě splacení veškerých úroků. Současně také je jsou penalizovány i pokuty za prodlení ve splácení dluhu. Naopak v islámském bankovníctví není možné uložit pokutu ani za prodlení, pouze je možné požadovat zaplacení nákladů. Posledním rozdílem je **omezení** využití finančních prostředků, kdy v tradičním bankovníctví není možné ukládat jakákoliv omezení pro financování investic nebo fondů, zatímco v islámském bankovníctví je omezení, které se vztahuje na zakázané komodity (*harab*) a všechny finanční transakce musí být v souladu s právem šaría.¹²³

Obdobně jako v tradičním bankovníctví, existuje i v islámském bankovníctví instituce, která vykonává úlohu centrální banky a hraje významnou roli v uplatňování měnové politiky. Centrální banka představuje významnou roli mimo jiné i v mezibankovních transakcích, kdy v případě, že jedna bankovní instituce nemá dostatek hotovosti, půjčí si v rámci mezibankovního trhu. V případě, že banka nemůže splácet, centrální banka vystupuje jako věřitel poslední instance a půjčuje této bance finanční prostředky. V případě tradičních bank je tato půjčka úročena. V případě islámských bank je založena zpravidla smlouvou *mushārahah* nebo *mudārahah*.¹²⁴

¹²² HABIB, Syeda Fahmida. *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. Chichester: Wiley, 2018, s. 50.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

4. Vliv islámského práva na evropské právní řády

Ještě, než bude přistoupeno k analýze vlivu islámského rodinného práva na evropské právní řády je třeba alespoň ve stručnosti vymežit styky evropské kultury s islámem jako takovým. Velká Británie byla kvůli přítomnosti na indickém subkontinentu ve styku s islámským náboženstvím po staletí. V Británii se muslimové usazovali již v průběhu 19. století, byli najímáni převážně jako levná pracovní síla v rozvíjejících se průmyslových a přístavních městech jako Londýn, Liverpool nebo Woking. Koncem 19. století pak docházelo k vytváření malých muslimských sociálních a náboženských skupin především ve výše zmíněných městech. V roce 1889 byla ve Wokingu dokonce postavena první mešita.¹²⁵

K výraznější imigraci muslimů do Británie docházelo po druhé světové válce, poté, co došlo k vysídlení velkého množství populace z Indie po roce 1947. Přicházeli především ti, kteří měli zkušenosti s britskou koloniální správou a po imigraci z Indie následovala imigrace z Pákistánu a dalších zemí Commonwealthu.¹²⁶

Ve Francii byla situace odlišná, kontakty s muslimským obyvatelstvem byly daleko starší než v Británii. V Narbonne vznikla mešita již kolem 8. století a kolem ní se vytvořila relativně významná muslimská komunita. Významným momentem pak bylo dobytí Alžírsko Francií v roce 1830, kdy Francie získala určité množství afrických kolonií s muslimskou populací. Muslimové pak přicházeli do Francie již od počátku 20. století, kdy během první světové války sloužili například v armádě nebo pracovali v továrnách. Jako dík za válečné úsilí muslimů v první světové válce byla v roce 1926 postavena mešita v Paříži.¹²⁷

Pokud jde o postoj státu k muslimské menšině v Británii, je nutné zmínit, že v roce 1948 byl přijat British Nationality Act (zákon o národnosti), který umožňoval imigrantům přístup k právům a výsadám britského občanství a na lidi narozené v některé ze zemí Commonwealthu bylo pohlíženo jako na britské občany. Tyto zákony byly zpřísněny zákonem o přistěhovalectví (*Commonwealth Immigrants Act*) z roku 1962.¹²⁸ V současné době je nutné konstatovat, že imigrační politika Británie je přísnější.

Během druhé poloviny 20. století vznikla v Británii silná muslimská menšina, například již druhá generace přistěhovalců se narodila v Británii, tito jedinci tedy mají britské občanství. Od roku 1976 platil v Británii *Race Relations Act* (1976), který zakazoval jakoukoliv formu

¹²⁵ FETZER, Joel. S., SOPER, Christopher, J. *Muslims and the State in Britain, France and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 26.

¹²⁶ Tamtéž, s. 26–27.

¹²⁷ Tamtéž, s. 63.

¹²⁸ Tamtéž, s. 27.

diskriminace z rasových nebo etnických důvodů. Bylo zakázáno zacházet odlišným způsobem s osobami na základě jejich rasového nebo etnického původu a byla vytvořena Komise pro rasovou rovnost. Je tedy možné konstatovat, že například v Británii byla přítomnost muslimské menšiny, která praktikovala odlišné náboženství a řídila se tedy odlišným právním systémem, zaměřena především na etnicitu. To bylo způsobeno do značné míry i skutečností, že první generace muslimských přistěhovalců po roce 1947 se snažila v Británii zapadnout, a tedy pokud praktikovala své náboženství nebo právo šaría, činila tak spíše v soukromí a navenek se snažila zapadnout do britské společnosti.¹²⁹

Potřeba praktikování náboženství a otevřené přiznání se ke své víře jsou typické až pro druhou a třetí generaci muslimských imigrantů v Británii. Tyto generace tak zakládají náboženské, sociální, vzdělávací a politické organizace a do popředí se dostává otázka ochrany právě islámského náboženství a jeho praktikování. Stále více se ukazovalo, že *Race Relations Act* (1976) není schopen zajistit muslimům ochranu takovou, jako britská společnost poskytovala například Židům.¹³⁰

Jak je patrné z výše uvedeného, muslimové sice mohou praktikovat své náboženství, nicméně jejich jednání je stále v jurisdikci britského právního systému. Právo šaría nemá žádný právní účinek, přestože jak vyplývá z obecných kapitol o tomto právním systému, jedná se o určitou symbiózu náboženského a právního systému, a tedy dodržování práva šaría je velmi spojeno s vírou v boha.

Právě z důvodu, že většina muslimů usazená ve velké Británii a v Evropě chce dodržovat své náboženské zvyky, existují v Británii mimo právní systém tzv. rady šaría, které vykládají toto právo zvláště pro potřeby muslimské populace v zemi. Jejich rozhodnutí nejsou v britském právu vymahatelná a nemají žádný vliv na rozhodování soudů. Tyto rady, které existují i v některých dalších evropských zemích. Vykládají právo šaría a poskytují právní poradenství ohledně toho, jakým způsobem se dle tohoto práva řídit, jejich vymahatelnost státním systémem však není možná. V centru zájmu těchto rad stojí především otázky muslimského manželství, tedy v první řadě sňatků a následně také rozvodů.¹³¹

¹²⁹ FETZER, Joel. S., SOPER, Christopher, J. *Muslims and the State in Britain, France and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 30-31.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ *The independent review into the application of sharia law in England and Wales*. United Kingdom, 2018, s. 10. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/applying-sharia-law-in-england-and-wales-independent-review>

5. Vliv islámského rodinného práva na právní řád Spojeného království

5.1. Problematika Manželství

Jak poukazuje oficiální zpráva o praktikování práva šaría ve Velké Británii, většina těch, kteří se na rady šaría obracejí, jsou ženy, které se chtějí domoci rozvodu podle islámského práva. Pokud se chce rozvést muž, může využít institut *talaq* (jednostranný rozvod). Ženy však podobnou možnost nemají a musí postupovat buď dle manželské smlouvy nebo dle práva šaría – manželství lze ukončit institutem *khul*, tedy na manželčinu žádost se souhlasem manžela, přičemž manželka současně souhlasí s odevzdáním věna manželovi. Nebo institutem *faskh*, zrušení manželské smlouvy soudním rozhodnutím.¹³²

Muslimové žijící v Británii islámské rodinné právo uplatňují soukromě, islámské právo není součástí státního práva. Stále uzavírají manželství (*nikah*), i když takové manželství není uznáváno jako manželství zákonné a platné. Často pak tedy za účelem zajištění zákonnosti manželství doplňují *nikah* občanským sňatkem.¹³³ Zásadní vliv měl v tomto ohledu rozsudek odvolacího soudu Royal Courts of Justice v roce 2020 v případě *Akhter v Khan*.

Aby bylo možné analyzovat tento případ, je třeba se vypořádat s poměrně složitým a nejasným názvoslovím platných a neplatných manželství a tzv. „nemanželství“ v anglickém právu. Platné manželství je takové, které je v souladu se zákonem Marriage Act 1949 (dále jen „MA 1949“) a splňuje veškeré formální podmínky. Neplatné manželství je v souladu s tímto zákonem ale nespĺňuje všechny formální podmínky. Takové manželství je nicotné nebo neplatné dle sekce 11 Matrimonial Causes Act 1973 (dále jen „MCA 1973“)¹³⁴. Manželství je neplatné, pokud se strany domnívají, že splnili veškeré požadavky dle MCA 1973 nýbrž ve skutečnosti se tak nestalo. V případě neplatného manželství pak mají strany nárok dle sekce druhé MCA 1973 na stejné prostředky ochrany jako rozvádějící se strany v platném manželství. Vedle platných a neplatných manželství pak rozlišujeme ještě třetí kategorii,

¹³² LEMONS, Katherine. *Divorcing Traditions: Islamic Marriage Law and the Making of Indian Secularism*. London: Cornell University Press, 2019, s. 74.

¹³³ BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 73.

¹³⁴ Matrimonial Causes Act 1973, sec. 11.

a to tzv. nekvalifikované obřady. Týkají se sňatků, které nespádají pod druhy obřadů, které předpokládá MA 1949. Strany v takových případech nemají nárok na žádnou právní ochranu.¹³⁵

V případě *Akhter v Khan* došlo k uzavření manželství dle islámského práva, obřad proběhl 13. prosince 1998 v Londýně a jednalo se o obřad *nikah*. Po tomto obřadu měl následovat občanský sňatek v souladu s anglickým právem, k občanskému sňatku však nikdy nedošlo.¹³⁶

Manželé spolu žili 18 let a měli společné děti. Nasreen Akhter zažádala o rozvod v roce 2016, její manžel Mohammad Shabaz Khan však argumentoval, že k uzavření manželství dle zákona nikdy nedošlo a že tedy nemá právo žádat o rozvod. Manželka žádala, aby manželství bylo prohlášeno za neplatné, přičemž soud v prvním stupni její nárok uznal.

Odvolací soud s takovou kvalifikací nesouhlasil a zabýval se otázkou, zda obřad *nikah* mohl založit manželství. Odvolací soud zdůraznil, že strany dle MA 1949 mohou uzavřít sňatek v registrované budově, a to v jakékoliv formě a jakoukoliv ceremonií, kterou si strany zvolí. Kromě toho podle anglického práva musí být splněny další požadavky, a to že se sňatek musí konat za přítomnosti matrikáře nebo jiné oprávněné osoby a dvou svědků. Zároveň musí snoubenci prohlásit, že vědomě vstupují do manželství a že s manželstvím souhlasí. Nicméně sňatek může mít i podobu islámského obřadu, pokud si to strany zvolí.¹³⁷

Odvolací soud pak posuzoval dvě otázky: první z nich byla, zda by strany měly být považovány za platně oddané podle anglického práva podle fungování presumpce manželství, druhou pak zda bylo manželství neplatné a jestli takové manželství vůbec lze prohlásit za neplatné.¹³⁸

Odvolací soud dovodil, že manželství je důležitým institutem a má význam jak pro strany, tak pro stát. Stranám určuje práva a povinnosti, která z tohoto statusu vyplývají. Stát pak dává záruku, že manželství uzavřené dle podmínek, které stanoví zákon, je právoplatně uzavřené, a tedy chrání práva a povinnosti manželů z manželství vyplývající.¹³⁹

Právě z důvodu, že stát poskytuje určitou ochranu právům manželů, jejichž sňatek byl právoplatně uzavřen, chrání si své postavení a dbá na to, aby manželství mohly uzavírat jen registrované osoby. Odvolací soud již v jiném případě¹⁴⁰ dovodil, že „*ustanovení zákona*

¹³⁵ CUMMINGS, Tristan. *Akhter v Khan: Recognising (or not recognising) religious marriages in the UK*. In: *Oxford Human Rights Hub* [online]. United Kingdom: OxHRH Blog, 2020 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/akhter-v-khan-recognising-or-not-recognising-religious-marriages-in-the-uk>.

¹³⁶ *Akhter v Khan*, Case No. B6/2018/2656, EWCA Civ 122, Judgement, 14 February 2020, par. 1.

¹³⁷ Marriage Act 1949.

¹³⁸ *Akhter v Khan*, Case No. B6/2018/2656, EWCA Civ 122, Judgement, 14 February 2020, par. 5.

¹³⁹ Tamtéž, par. 28.

¹⁴⁰ V rozsudku uvedeno jako A v A.

předepisují a kontrolují způsob, jakým může být manželství uzavřeno.“ Nicméně v okamžiku, kdy se nejedná o sňatek podle anglického práva, není možné na něj použít tyto zákonné požadavky.¹⁴¹

Hlavním zjištěním odvolacího soudu bylo, že uvedený sňatek uzavřený formou *nikah*, nemohl být posouzen jako sňatečný obřad podle práva Velké Británie, není možné manželství prohlásit jako neplatné, protože nikdy neexistovalo. Hlavními skutečnostmi pro toto rozhodnutí bylo, že obřad se nekonal v budově, která by byla registrovaná jako budova, ve které je možné uzavřít sňatek. Dále o uzavření sňatku nebyl zpraven matrikář, jak by tomu bylo v případě civilního sňatku podle britského práva. Snoubencům, resp. manželům nebylo vydáno žádné potvrzení a současně nebyla přítomna žádná pověřená osoba, jak vyžaduje britský právní řád.¹⁴²

Současně soud dovodil, že ke sňatku nedošlo, přestože si snoubenci byli vědomi, že *nikah*, který se uskutečnil podle práva šaría není právoplatným sňatkem podle britského civilního práva. *Nikah* tedy nemá žádný právní účinek a vzhledem ke skutečnosti, že strany následně nepřistoupily k uzavření civilního sňatku, a k uzavření manželství tedy nikdy nedošlo.¹⁴³

Takové rozhodnutí pak stanovuje precedens, že jednotlivci, kteří vstupují do náboženského manželství s vědomím, že nespĺňují formální požadavky spadají do kategorie výše zmíněných nekvalifikovaných obřadů. Jediná možnost, jak zajistit, že uzavření manželství bude platné je následná registrace manželství, které bylo uzavřeno v zákonem stanovené budově.¹⁴⁴

Tento případ vyvolal pozornost médií a samozřejmě i diskuse v britské společnosti o tom, jakým způsobem jsou v případě rozvodu chráněny muslimské ženy. Zároveň se řešilo, zda toto rozhodnutí není porušením požadavku rovnosti před zákonem, kdy v případě uzavření manželství podle platného práva *šaría* následně není na toto manželství pohlíženo jako na právoplatně uzavřené podle britského práva a právo žen na rozvod a případně další požadavky vůči manželovi s tím spojené nejsou britským právním systémem uznány.

5.1.1. Dopad rozhodnutí ve věci Akhter v. Khan

Na základě vyvolané společenské diskuse se Právní komise (*Law Commission*) v Británii začala zabývat problematikou manželství právě ve světle manželství uzavřených pouze

¹⁴¹ *Akhter v Khan*, Case No. B6/2018/2656, EWCA Civ 122, Judgement, 14 February 2020, par. 28.

¹⁴² Tamtéž, par. 13.

¹⁴³ Tamtéž, par. 17.

¹⁴⁴ CUMMINGS, Tristan. *Akhter v Khan: Recognising (or not recognising) religious marriages in the UK*. In: *Oxford Human Rights Hub* [online]. United Kingdom: OxHRH Blog, 2020 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/akhter-v-khan-recognising-or-not-recognising-religious-marriages-in-the-uk>.

na základě práva šaría. Jednání komise probíhala především v průběhu roku 2021. Hlavním cílem této komise byla reforma manželského práva v souvislosti s uzavíráním sňatků.¹⁴⁵

Hlavními východisky jednání této komise byl jednak výše uvedený, ale také skutečnost zastaralých právních norem, kterými se uzavírání manželství řídí. Dle stanoviska komise je již problematické, že páry si musí vybírat mezi civilním nebo náboženským obřadem (dle anglikánské církve) a není možné vybrat si jinou formu sňatku (například dle práva šaría). Jinými slovy všechny páry musí mít civilní sňatek s výjimkou těch, které mají sňatek církevní dle anglikánské církve, který jediný britské právo jako právoplatný sňatek uznává.¹⁴⁶

Sňatek se navíc musí konat buď na místě bohoslužeb nebo na světském místě, které má licenci, tedy je registrováno jako místo, kde se mohou konat náboženské obřady. Sňatky se tedy nemohou uskutečnit na soukromých pozemcích, ale ani například na zahradě místa, které má registraci k provedení sňatku.¹⁴⁷

Právní komise navrhla, aby došlo k novelizaci zákonných požadavků upravujících sňatečný obřad tak aby odpovídaly moderní době. Následně komise navrhla změny, které měly být v procesu uzavírání sňatků, resp. v právních normách, které tuto problematiku upravují, provedeny:

- umožnění konání svateb venku (v zahradách, parcích, na plážích apod.)
- rozšíření počtu míst, která jsou registrovaná k tomu, aby v nich mohl být sňatečný obřad proveden
- rozšíření forem obřadu (např. zahrnutí prvků jiných náboženství do obřadu)
- zjednodušení celého procesu uzavření sňatku tak, aby se stal efektivnější a flexibilnější (např. možnost učinění oznámení o svatbě online nebo poštou místo osobní návštěvy),
- zajištění, aby sňatky, které jsou uzavírány dle jiných náboženských zvyklostí, byly zákonem uznávány v co největší míře.¹⁴⁸

Současně se vláda zavázala prozkoumat právní normy týkající se uzavírání náboženských sňatků a v této věci spolupracovala s nezávislou komisí pro právo šaría (The Independent Sharia Review). Závěrečná zpráva o výsledcích těchto jednání stejně jako návrhy na změnu některých zákonů bude předložena v červenci 2022.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Weddings. In: *Law Commission: Reforming the Law* [online]. United Kingdom, 2021 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.lawcom.gov.uk/project/weddings/>

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Weddings. In: *Law Commission: Reforming the Law* [online]. United Kingdom, 2021 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.lawcom.gov.uk/project/weddings/>

¹⁴⁹ Tamtéž.

6. Vliv islámského práva na evropské bankovníctví

6.1. Francie

Pokud jde o současný systém islámského bankovníctví v Evropě, vychází tato práce z oficiálního dokumentu Evropské centrální banky¹⁵⁰. Východiskem této analýzy je, že islámské finance se v evropském bankovníctví ujaly velmi rychle v důsledku finanční krize. Začalo se přemýšlet o úloze islámských financí, které by do jisté míry mohly stabilizovat světové finance.¹⁵¹

Ve Francii je otázka islámských financí a islámského bankovníctví z důvodu muslimské menšiny velmi aktuální. Ve Francii je možné mluvit o určité formě státní podpory islámského bankovníctví, která spočívá především ve vytvoření velmi přátelského prostředí pro islámské finančníctví a bankovníctví. V tomto ohledu je nutné zmínit například Paris EUROPLACE, organizaci, která podporuje roli Paříže jako finančního centra. V rámci této organizace je zřízená islámská finanční komise.¹⁵²

V případě Francie je nutné zmínit Autorité des marchés financiers (AMF), neboli organizaci na regulaci finančních trhů. Ta vydala dvě stanoviska, dle kterých je možné dodržovat právo šaría v rámci investičních fondů. Kromě toho pařížská burza vytvořila segment *sukuk* a daňová nařízení, která se týkala *murabahah*, *sukuk*, *ijarah* a *istisna*.¹⁵³

Kolem roku 2010 podnikly francouzské orgány řadu kroků na podporu islámských financí v zemi. První z iniciativ zahrnovala jednak daňové změny, které se soustředily na podporu islámských financí ve Francii, druhé pak samotné islámské finanční transakce. Podle uvedené regulace je kompenzace vyplácená ze *sukuku* považována za spravedlivý úrok, který je možné odečíst ze zdanitelných příjmů, navíc v případě výplaty nerezidentským vlastníkům *sukuku*, je osvobozeno od daně.¹⁵⁴

V roce 2011 bylo ve Francii zavedeno první islámské depozitní schéma, které provozovala islámská odnož konvenční banky. Došlo k představení desetileté smlouvy *murabahah*. Tento finanční instrument zaznamenal velký úspěch, existovala silná poptávka po finančním instrumentu, který by zajistil financování domů. Francouzské orgány plánují

¹⁵⁰ GREWAL, Baljeet Kaur. Islamic Finance in the Global Financial System. *Occasional Paper Series: Islamic Finance in Europe* [online]. European Central Bank, 2013, 2013(146), 18-31 [cit. 2022-06-17].

¹⁵¹ Tamtéž, s. 11.

¹⁵² Tamtéž s. 25.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

zavedení obdobných institutů, které budou v souladu s právem šaría, které by byly zaměřeny na malé a střední podniky a také zavedení finančních institutů jako například *musharakah* a *mudarabah*. V současné době je ve Francii šest fondů, které operují v souladu s právem šaría, spravují majetek v hodnotě zhruba 147.2 milionů USD. Zdá se tedy, že islámské finance mají potenciál pro další rozvoj ve Francii. V průběhu let si Francie vytvořila dobré vztahy s řadou sousedních zemí s velkou muslimskou populací (např. Maroko, Alžírsko, Tunisko). Významná část Francouzské populace pochází z severní Afriky, což také vede k poptávce po islámských financích.¹⁵⁵

6.2. Velká Británie

Pokud jde o bankovníctví v Evropě, je nutné dále zmínit Islamic Bank of Britain (dále jen „IBB“). První zcela islámská banka v EU vznikla v roce 2004 v Británii, tedy v prostředí s určitou muslimskou menšinou, ale většinou nemuslimského obyvatelstva. Z toho důvodu se její zřízení mohlo zdát neefektivní a samotný proces zakládání IBB vyvolal řadu otázek. Z důvodu střetů mezi islámským právem a právem britského bankovníctví pak založení této banky provázely určité problémy.¹⁵⁶

Hlavní problém vyvstal již při snaze o získání licence ze strany islámské banky, protože samozřejmě ustanovení, která musela být splněna a která byla pro banky v Británii závazná, byla nastavená dle tradičního bankovního systému. Důležitou roli hrála především definice vkladu, která je podle britských zákonů následující: vklad je „peněžní částka, která bude vyplacena buď na vyžádání, nebo za okolností domluvených stranami.“ IBB měla ve svém portfoliu spořicí účet, který se nejvíce podobal právě vkladu nabízenému tradičními britskými bankami, ale byl založen na smlouvě *mudārabah*, která ovšem podle práva šaría požaduje, aby zákazník přijal určité riziko ztráty, nicméně toto nebylo slučitelné s pohledem na vklad tradičního britského bankovního systému, který vyžadoval kapitálovou jistotu.¹⁵⁷

Hlavní podmínky po subjekt, který chtěl po roce 2000 zřídit finanční instituce ve Velké Británii, stanovil zákon o finančních službách (*Financial Services and Markets Act 2000*).

¹⁵⁵ GREWAL, Baljeet Kaur. Islamic Finance in the Global Financial System. *Occasional Paper Series: Islamic Finance in Europe* [online]. European Central Bank, 2013, 2013(146), s. 25 [cit. 2022-06-17].

¹⁵⁶ KETTELL, Brian. *Case Studies in Islamic Banking and Finance*. Chichester: John Wiley and Sons, Ltd. Publication, 2011, s. 92.

¹⁵⁷ Tamtéž.

Od té doby byl tento zákon několikrát novelizován tak, aby islámské bankovní instituce mohly ve Velké Británii svoji činnost provozovat.¹⁵⁸

Přestože zpočátku, jak bylo uvedeno výše, nebyl britský bankovní systém příliš kompatibilní s islámským bankovníctvím, za necelých dvacet let se podařilo přizpůsobit britskou legislativu tak, aby islámské bankovníctví mohlo fungovat dle svých předpisů a současně dle zákonných norem Velké Británie.¹⁵⁹ Již v roce 2003 zavedla britská vláda zvláštní výjimky z daně z pozemků tak, aby zabránila dvojímu zdanění, ke kterému mohlo docházet v důsledku finančních transakcí uplatňovaných islámskými bankami v souvislosti s poskytováním hypoték a současně napravila i nepříznivé daňové zacházení s institutem *sukuk*.¹⁶⁰

Kromě výše uvedené právní normy, *Financial Services and Markets Act 2000*, se islámských financí ve Velké Británii týkal také zákon *Finance Act* z roku 2005, který byl výrazně novelizován v roce 2007. Tento zákon charakterizoval islámské finance jako alternativní transakce, na které se vztahovaly britské normy. Tedy například pokud bylo něco v islámském bankovníctví pospáno jako zisk, bylo s tím nakládáno obdobně jako s úroky v tradičním britském bankovníctví.¹⁶¹

Jakým způsobem tedy ovlivnilo právo šaría, které je dodržováno islámskými bankami, britský právní systém? Výše byla zmíněna problematika hypoték, a proto je vhodné uvést vliv islámského bankovníctví na britský právní systém právě na tomto příkladu. Obdobu hypoték, které poskytují tradiční banky, poskytují i banky islámské, a to prostřednictvím smlouvy *ijara*, případně *mushārahah*. Současně existuje několik možností, kterými je možné docílit koupě nemovitosti na hypotéku.¹⁶²

Jednak banka může koupit nemovitost (vlastnické právo svědčí bance a jako majitel je ve veřejném seznamu zapsaná banka), kterou následně pronajme klientovi na určitou dobu. Klient se zaváže, že po uplynutí stanovené doby odkoupí od banky nemovitost za poslední splátku, a tedy na něj následně přejde vlastnické právo k této nemovitosti a on je následně zapsán do veřejného seznamu.¹⁶³

¹⁵⁸ DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. *The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. *The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

Nebo může banka a klient společně koupit nemovitost, a to dle dohodnutého poměru. Vlastnické právo svědčí pouze bance, která je také zapsaná ve veřejném seznamu jako majitel této nemovitosti. Klient pak platí bance za užívání té části nemovitosti, kterou nevlastní za podmínek *mushārahah* a splácí tak podíl na nemovitosti, který vlastní banka, a který se neustále zmenšuje, až následně přejde na klienta, který je zapsán ve veřejném seznamu jako vlastník nemovitosti.¹⁶⁴

Problém tohoto uspořádání byl v tom, že ani jeden z výše uvedených systémů neodpovídal plně pojetí hypotéky, kterou poskytovaly tradiční britské bankovní ústavy. Docházelo tak k výše zmíněnému dvojímu zdanění, kdy bylo nutné zaplatit daň z nabytí nemovitosti, kterou na počátku celého procesu zaplatila islámská banka (resp. klient) jako nabyvatel vlastnického práva a následně po zaplacení *ijarah*, případně *mushārahah* ještě klient. Tento problém byl vyřešen v roce 2003 novelizací daňových zákonů ve Velké Británii, která stanovila a upravila toto dvojí zdanění.¹⁶⁵

Otázkou konfliktu mezi anglickým právem a právem šaría se zabývaly anglické soudy, přičemž nejznámějším je případ *Shamil Bank of Bahrain EC v Beximco Pharmaceuticals Limited and Others* z roku 2004. Shamil Bank of Bahrain (dále jen „SBB“) měla pobočku ve Velké Británii, společnost Beximco Pharmaceuticals Ltd. (dále jen „BP“) se stala jejím klientem na základě smlouvy, ve které bylo stanoveno, že se jejich vzájemné vztahy řídí právem šaría v souladu se zákony Anglie.¹⁶⁶

Hlavní jádro sporu spočívalo v nezaplacených platbách, které byly společností BP, vyhodnoceny jako nesouladné s právem šaría. Důležité je pak zejména znění doložky o rozhodném právu, která byla v podstatě předmětem sporu. Tato klauzule zněla následovně: „V souladu se zásadami slavného šaría se tato dohoda řídí a vykládá v souladu se zákony Anglie“.¹⁶⁷

Soudy prvního stupně rozhodly, že se společnosti mají řídit anglickým právem a není tedy možné, aby si stanovily pouze právo šaría, jelikož v Anglii podléhají anglickým soudům, které soudí dle anglického práva. Tomu se společnost BP, bránila tak, že přestože bylo jako rozhodné přijato anglické právo, nemělo by to bránit možnosti aplikace principů práva šaría. Společnost

¹⁶⁴ KETTELL, Brian. *Case Studies in Islamic Banking and Finance*. Chichester: John Wiley and Sons, Ltd. Publication, 2011, s. 120.

¹⁶⁵ DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. *The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

¹⁶⁶ *Beximco Pharmaceuticals Ltd & Others v Shamil Bank of Bahrain*, Case No. A3/2003/1952, EWCA Civ 19, Judgement, 28 January 2004, par. 1.

¹⁶⁷ Tamtéž.

tak dovodila, že soudcova úvaha byla ovlivněna chybným názorem, tedy že principy práva šaría byly v rozporu s anglickým právem. Odvolací soud ovšem odvolání odmítl s tím, že soudce postupoval správně při výkladu o rozhodném právu. Anglický soud tedy neuznal právo šaría jako právo rozhodné.¹⁶⁸

Odvolací soud rozhodl, že islámská finanční smlouva se ve Spojeném království nemůže řídit právem šaría, a to i přes skutečnost, že takto bylo ve smlouvě rozhodné právo vybráno, jelikož právo šaría není rozpoznatelnou formou práva obsahujícího takové právní zásady, které by mohly řídit obchodní spory ve Spojeném království.¹⁶⁹

Lord Justice Potter v rozsudku prohlásil, že právo šaría, které je podle jeho názoru spíše náboženstvím, než zákonem se nemůže vztahovat na komerční bankovní transakce ve Spojeném Království. Toto odůvodnil zejména tím, že článek 3.1 Římské Úmluvy o právu rozhodném na smluvní závazkové vztahy (která má ve Spojeném království platnost a sílu zákona) předpokládá, že smlouva se bude řídit právem zvoleným stranami, přičemž článek 1.1. Římské úmluvy objasňuje, že odkaz na volbu „zahraničního práva“ v článku 3.3. naznačuje, že Úmluva jako celek umožňuje a schvaluje pouze volbu práva země. Lord Justice Potter pak uvedl, že právo šaría není vnitrostátním systémem práva a je klasifikováno jako nenárodní systém práva, a proto se nemůže vztahovat na obchodní transakce ve Spojeném království.¹⁷⁰ Ve výsledku pak de facto tímto rozhodnutím anglický soud zaručuje přeměnu dohod *murabahah* na půjčky s úrokem.

Toto rozhodnutí ovšem přestalo být relevantní v roce 2008 v souvislosti s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, na jehož základě bylo umožněno, aby právo šaría bylo rozhodným právem smluv.¹⁷¹

Kromě otázky rozhodného práva, se anglické soudy zabývaly také tím, jak se postavit k problému, kdy jedna strana, která může uzavírat smlouvy pouze v souladu s právem šaría, přičemž uzavře smlouvu, která však nebude v souladu s právem šaría nebude.¹⁷²

¹⁶⁸ *Beximco Pharmaceuticals Ltd & Others v Shamil Bank of Bahrain*, Case No. A3/2003/1952, EWCA Civ 19, Judgement, 28 January 2004, par. 42–45.

¹⁶⁹ Tamtéž, par. 49, 52.

¹⁷⁰ Tamtéž, par. 48.

¹⁷¹ RAHMAN, Abdullah Abdul. Shariah as The Governing Law of Islamic Finance Contracts In The Uk: The Impact of Rome I Regulation and rhe Position in Arbitration (2019). CCA [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.ccalaw.com/index.php/home/knowledge/article/item/shariah-as-the-governing-law-of-islamic-finance-contracts-in-the-uk-the-impact-of-rome-i-regulation-and-the-position-in-arbitration>

¹⁷² DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. *The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

Nejznámějším případem tohoto druhu bylo rozhodnutí ve věci *The Investment DAR Company KSCC (dále jen „TID“) v. Blom Development Bank SAL (dále jen „BDB“)* z roku 2009. BDB uzavřela smlouvu *wakalah* s kuvajtskou investiční společností TID. Podle této dohody měla být BDB vyplacena návratnost investice do *wakalah*, přčemž výše zisku v případě tohoto institutu mohou být nižší, než se očekávalo a nejsou zaručeny. Smlouva jako taková však smlouva stanovila pevný výnos.¹⁷³

Wakalah se řídila anglickým právem a zavazovala TID k investici finančních prostředků poskytnutých BDB v souladu s právem šaría. Na konci investičního období měla TID vrátit BDB finanční prostředky společně s domluveným výnosem, bez ohledu na to, zda TID výnos z investice zaznamenala či nikoliv. TID následně nesplnila svůj závazek, který pro ni vyplýval z *wakalah*.¹⁷⁴

TID je islámská společnost, která může jednat pouze v souladu s právem šaría. BDB zažalovala TID pro zkrácení na právech a požadovala vrátit investovanou částku spolu s veškerým výnosem. Společnost TID se ovšem bránila tím, že smlouva, která vypadala jako *wakalah* podle práva šaría skutečným *wakalah* nebyla, a tedy nebyla v souladu s právem šaría. V tomto případě pak soud vynesl rozsudek, který nařídil TID zaplatit částku, kterou BDB investovala, nikoliv však výnos, který z investice TID získala.¹⁷⁵

Důležitý je zde zejména samotný přístup anglických soudů, které byly daleko více než v případě *Beximco Pharmaceuticals Ltd & Others v Shamil Bank of Bahrain* ochotny zabývat se otázkou dodržování práva šaría, i když pouze v omezeném rozsahu. Nicméně ani v tomto případě se nejednalo o rozsudek, který by vytvořil určitý návod, jakým způsobem posuzovat uplatňování práva šaría ve Velké Británii. Lze však konstatovat, že britský právní řád je poměrně flexibilní a v určitých ohledech se islámským finančním instrumentům přizpůsobuje, a to tak aby pravidla, který upravují konvenční finanční instrumenty vyhovovaly také instrumentům islámským.¹⁷⁶

¹⁷³ DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. *The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

Závěr

Islámské právo se vyvíjelo jinak než právo evropských zemí, a proto je zřejmé, že existují značné rozdíly mezi islámským právem a právem, které je běžné v zemích Evropy, a to i přes patrné rozdíly mezi jednotlivými právními řády evropských států.

Zásadní je v této souvislosti skutečnost, že vývoj většiny evropských právních systémů sahá do Římské říše, zatímco islámské právo ideově i materiálně čerpá z islámského náboženství. Tento hlavní rozdíl je patrný i v odlišném pojetí pramenů, kdy hlavními prameny práva v evropských státech tvoří zákonné normy, případně pokud je řeč o Británii, soudní rozhodnutí, nicméně v případě islámského práva jsou základními prameny náboženské texty – tedy Korán a sunna, poté hadíthy, které popisují určité normy chování.

Právě skutečnost, že islámské právo vychází z náboženských textů, které jsou dále učenci a právníky interpretovány, je základním aspektem, který determinuje fungování islámského práva. Například v oblasti rodinného práva je přímo Koránem uznána polygamie, a užití tohoto institutu umožňuje i současné islámské právo. Islámské manželské právo je tak významně odlišné od manželského práva, které známe v Evropě. Vzniká na základě smlouvy mezi dvěma jedinci, kteří jsou dle práva šaría oprávněni vstoupit do manželství.

Právní učenci se občas v posouzení, kdy je jedinec oprávněn vstoupit do manželství, rozcházejí, zpravidla je tím ale okamžik, kdy jedinec dovrší pohlavní dospělosti. Pro vznik smlouvy je následně nutné, aby byla učiněna nabídka manželské smlouvy, která musí být přijata. Další podmínkou je určení věna (mahr), přičemž k tomu, aby mohl být sňatek uskutečněn je třeba přítomnosti svědků.

Na rozdíl od evropského manželství, které má zpravidla jednu formu, tedy po obřadu, který může být buď světský nebo církevní vzniká mezi snoubenci, nyní manželi, určitý vztah, ze kterého jim oběma plynou určitá práva a povinnosti, jak vůči sobě navzájem, tak i vůči společnosti. Islámské manželství může mít mnoho forem, od manželství přísně formálního až po manželství neformální – např. manželství na cesty apod., kde úplně chybí závazek manželů, tedy práva nebo povinnosti, které by vůči sobě navzájem měli.

Odlišná je i formální stránka uzavření manželství podle práva šaría, která je zpravidla muslimy uskutečňována. Manželství je uzavřeno za přítomnosti svědků a po splnění výše uvedených podmínek. Nicméně v případě, že je uzavřeno v Evropě, není takové manželství považováno za platné. Proto, aby manželství uzavřená podle práva šaría byla uznána i evropskými právními systémy je nutné, aby byl následně uzavřen civilní sňatek, a tedy, aby manželství bylo uzavřeno dle platného práva té které země.

Přestože by se to mohlo zdát jako pouhá formalita, není tomu tak, protože, jak ukázal případ *Akhter v Khan*, problematika manželství uzavřeného pouze podle práva šaría spočívá v tom, že mu evropské, resp. anglické soudy nemohou následně poskytnout podobnou ochranu jako manželství uzavřenému podle anglického práva. Tedy v případě rozvodu není možné dovolávat se stejných práv jako mají při rozvodu manželé, jejichž manželství bylo uzavřeno dle anglického práva.

V Anglii pak existují tzv. rady šaría, které poskytují právní pomoc manželům, kteří se chtějí podle islámského práva rozvést. Problém těchto rad ovšem spočívá v tom, že jejich rozhodnutí nejsou vymahatelná soudní cestou, a tedy mohou pouze morálně působit na jedince, kteří se na ně obrátí pro radu.

Právě rozsudek v případě *Akhter v Khan* ukázal na skutečnost, že se manželství uzavřenému podle práva šaría nedostává ochrany, jako tomu je u manželství uzavřených dle anglického práva, a proto v současné době probíhá diskuse o změně zákona o manželství v Británii, která by měla umožnit určitou volnost při uzavírání manželství, resp. při výběru způsobu jeho uzavření.

Druhým velkým tématem v souvislosti s právem šaría a jeho vlivem na evropské právní kultury jsou islámské finance a bankovníctví. I v tomto případě vychází základy islámského bankovníctví z Koránu a dalších textů, které tvoří prameny islámského práva, a proto jsou v tomto ohledu nastaveny relativně striktní požadavky na finanční transakce a vůbec na pojetí bankovníctví.

Hlavními aspekty islámských finančních transakcí je především zákaz *ribá*, neboli úroku, což je možné dovodit již ze znění Koránu. Dalším významným rysem pak jeho i zákaz *gharar*, což jsou riskantní transakce, tedy takové finanční transakce, jejichž míra rizika je větší, než je běžná míra rizika u finančních transakcí. Ovšem to nejsou jediné dva rozdíly. Zásadním rozdílem mezi islámským a tradičním bankovním systémem je také skutečnost, že zatímco tradiční bankovníctví přenáší riziko finančních transakcí na klienty, islámské banky vystupují při finančních transakcích v roli společníka, a tedy se společně s klienty dělí jak o míru zisku, tak i o míru rizika.

V rámci islámského bankovníctví je velmi důležité, aby peníze nebyly samostatnou obchodovatelnou komoditou, ale aby zůstaly pouze prostředkem pro směnu, resp. finanční transakce. Tedy zatímco v případě tradičních bank je možné hovořit o penězích „virtuálních“, v případě islámského bankovníctví stojí za penězi vždy určitý majetek, jsou tedy zajištěny určitými aktivy.

Islámské bankovníctví proniká do Evropy od počátku 21. století. První islámská bankovní instituce, která v Evropě vznikla byla *Islamic Bank of Britain*, která zahájila svou činnost v roce 2004. Tato banka a po ní i další islámské banky, které začaly v Británii působit, se musely vyrovnat s tím, že zákony týkající se provozu bank a finančních transakcí jsou uzpůsobeny anglickému právu.

Islámské banky se řídí právem šaría, a proto některé finanční produkty poskytují v pozměněné podobě. Nicméně pokud jde o islámské bankovníctví je třeba konstatovat, že anglické právo se ukázalo daleko pružnější, než tomu bylo v případě uplatňování práva šaría v oblasti manželského práva.

Určité věci, jako například problematiku dvojího zdanění v případě hypoték u islámských bank anglické právo vyřešilo novelizací některých zásadních právních norem jako například *Finance Act* nebo *Financial Services and Markets Act 2000*. Hlavním problémem do roku 2008 bylo, zda je možné, aby se islámské banky řídily právem šaría. To řešily i anglické soudy např. v kauze *Shamil Bank of Bahrain v Beximco Pharmaceuticals Ltd.*

Po roce 2008 v souvislosti nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, již bylo bezpředmětné řešit výše uvedený problém, protože bylo na základě zakotveno, že je možné užívat právo šaría i v případě islámských institucí v Británii.

Problém ovšem nastal v jiné oblasti, která s uvedeným do určité míry souvisí, tedy zda a do jaké míry mají soudy při řešení kauz institucí, jež se zavázaly respektovat právo šaría, toto právo zkoumat nebo vykládat. V rozhodnutí ve věci *Blom Bank v The Investment Dar* se ukázalo, že anglické soudy jsou daleko více než dříve ochotny zabývat se otázkou dodržování práva šaría, což byl bezesporu velký pokrok v právním postavení islámských bankovních institucí v Británii.

Spojené království má silnou tradici otevřenosti a flexibility, která v kombinaci s pozicí Londýna jako jednoho z předních mezinárodních finančních center a významnou muslimskou populací ve Spojeném království poskytuje silný základ pro další vývoj, přičemž Londýn byl právě z výše zmíněných důvodů dlouho vnímán jako centrum islámských financí. Přístup Spojeného království spočívá v přizpůsobení již existující legislativy, kterou se řídí konvenční finanční instituce tak, aby vyhovovaly také institucím, které se běžně používají v islámském finančníctví. To pak můžeme pozorovat v zajištění rovných podmínek pro islámské finanční produkty a konvenční finanční nástroje – např. již v roce 2003 britská vláda zavedla zvláštní výjimky z kolkové daně z pozemků, aby se zbavila nezamýšleného poplatku za dvojí zdanění,

který vznikal právě v důsledku struktur používaných islámskými hypotékami nebo napravila nepříznivé daňové zacházení se *sukukem*.

Na závěr je tedy možné shrnout, že na příkladu Británie můžeme pozorovat, že evropské právní řády se mohou přizpůsobit takovým způsobem, že je možné vedle konkrétního evropského právního řádu uplatňovat i právo šaría a zároveň je možné poskytnout v některých případech podobným institutům určitou právní ochranu. Dá se předpokládat, že evropské právní systémy, především ty, které s právem šaría běžně přicházejí do kontaktu, budou přijímat taková opatření a úpravy vlastního právního řádu, aby bylo možné uplatňovat právo šaría a zároveň, aby se těm, kteří toto právo respektují, dostalo v případě potřeby určité ochrany.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a jiné odborné publikace

AYUB, Muhammad. *Understanding Islamic Finance*. Chichester: John Wiley and Sons LTD., 2007. ISBN 978-0-470-03069-1.

BADERIN, Mashood A. *Islamic Law: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2021. ISBN 978-0-19-966559-4.

EMON, Anver, M. Islamic Law and Finance. In: EMON, Anver M., AHMED, Rumea (eds): *The Oxford Handbook of Islamic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 843-860. ISBN 978-0-19-967901-0.

EL-GAMAL, Mahmoud. *Islamic Finance: Law, Economics and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-521-86414-5.

FARAG, Aba. Islám a žena. In: MOLDANOVÁ, Dobrava, (ed.) *Žena-jazyk-literatura: sborník z mezinárodní konference: Ústí nad Labem, 3. až 5. září 1996*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1996. ISBN 80-7044-147-x.

FETZER, Joel. S., SOPER, Christopher, J. *Muslims and the State in Britain, France and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0*521-82830-7.

HABIB, Syeda Fahmida. *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. Chichester: Wiley, 2018. ISBN 978-1-1193-710-45.

HALLAQ, Wael B. *An Introduction to Islamic Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0-521-86146-5.

KETTELL, Brian. *Case Studies in Islamic Banking and Finance*. Chichester: John Wiley and Sons, Ltd. Publication, 2011. ISBN 978-0-470-97801-6.

KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-089-3.

LEMONS, Katherine. *Divorcing Traditions: Islamic Marriage Law and the Making of Indian Secularism*. London: Cornell University Press, 2019. ISBN 978-1-501-7347-62

MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost*. Praha: Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0534-2.

OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 9788075025937.2

SONNEVELD, Nadia. Rethinking the Difference between Formal and Informal Marriages in Egypt. In: VOORHOEVE, Maaïke (ed.). *Family Law in Islam. Divorce, Marriage and Women in the Muslim World*. London-New York: I. B. Tauris, 2012, s. 77–110. ISBN 978-1-84885-742-1.

SPECTORSKY, Susan A. *Women in Classical Islamic Law: A Survey of the Sources*. London-Boston, 2010. ISBN 978-90-04-17435-1.

Právní předpisy

Marriage Act 1949

Matrimonial Causes Act 1973

Soudní judikatura

Akhter v Khan, Case No. B6/2018/2656, EWCA Civ 122, Judgement, 14 February 2020.

Beximco Pharmaceuticals Ltd & Others v Shamil Bank of Bahrain, Case No. A3/2003/1952, EWCA Civ 19, Judgement, 28 January 2004.

Internetové zdroje

DEWAR, John, HUSSAIN, Munib. The Islamic Finance and Markets Law Review: United Kingdom. In: *The Law Reviews* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://thelawreviews.co.uk/title/the-islamic-finance-and-markets-law-review/united-kingdom>.

CUMMINGS, Tristan. *Akhter v Khan: Recognising (or not recognising) religious marriages in the UK*. In: *Oxford Human Rights Hub* [online]. United Kingdom: OxHRH Blog, 2020 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/akhter-v-khan-recognising-or-not-recognising-religious-marriages-in-the-uk>.

GREWAL, Baljeet Kaur. Islamic Finance in the Global Financial System. *Occasional Paper Series: Islamic Finance in Europe* [online]. European Central Bank, 2013, 2013(146), 18-31 [cit. 2022-06-17]. ISSN 1725-6534.

HUSSAIN, Mohammed Subhan. Islamic Law on Child Marriages. NILS International. *NILS United Kingdom Law Review* [online]. United Kingdom: Independently published, 2018, s. 163-174 [cit. 2022-06-18]. ISBN 1980619042. Dostupné z: https://www.academia.edu/36458509/Islamic_Law_on_Child_Marriages.

OSINA, Petr. Islámská právní kultura a její charakteristika. In: *Právní Prostor* [online]. 13.05.2015 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/islamska-pravni-kultura-a-jeji-charakteristika>.

RAHMAN, Abdullah Abdul. Shariah as The Governing Law of Islamic Finance Contracts In The Uk: The Impact of Rome I Regulation and rhe Position in Arbitration (2019). *CCA* [online], [cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <https://www.ccalaw.com/index.php/home/knowledge/article/item/shariah-as-the-governing-law-of-islamic-finance-contracts-in-the-uk-the-impact-of-rome-i-regulation-and-the-position-in-arbitration>.

Resolution No. 10 (10/2): *Rulings on Usury-based Bank Transactions and Dealing with Islamic Banks*. Resolutions and Recommendations of the International Islamic Fiqh Academy, Resolutions 1 – 238, Second Issue 1442 – 2021 [online]. Dostupné z: <https://iifa-aifi.org/en/resolutions>.

The independent review into the application of sharia law in England and Wales. United Kingdom, 2018. ISBN 978-1-5286-0178-8. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/applying-sharia-law-in-england-and-wales-independent-review>.

Weddings. In: *Law Commission: Reforming the Law* [online]. United Kingdom, 2021 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.lawcom.gov.uk/project/weddings>.

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá vlivem islámského práva na právní řády evropských zemí v oblasti manželství a finančnictví. V úvodu práce je vytyčena užitá odborná literatura, metody a cíle práce. První kapitola se věnuje základům islámského práva a jeho charakteristice, pramenům a jednotlivým právním školám. V druhé a třetí kapitole jsou vymezeny základní instituty islámského rodinného práva, se zaměřením na manželství a islámského finančnictví a bankovníctví, se zaměřením na základní rozdíly mezi konvenčním a islámským bankovníctvím. Následuje analýza vlivu těchto institutů a jejich uplatňování na evropské právní řády v obou výše vymezených oblastech.

Summary

This diploma thesis deals with the influence of Islamic law on the legal systems of European countries in the field of marriage and finance. The introduction describes the professional literature, methods and objectives of the work. The first chapter deals with the basics of Islamic law and its characteristics, sources and individual law schools. The second and third chapters define the basic institutes of Islamic family law, focusing on marriage and Islamic finance and banking, focusing on the fundamental differences between conventional and Islamic banking. Then follows an analysis of the impact of these institutes and their application to European legal systems in both areas defined above.

Klíčová slova

Islám, islámské právo, Korán, sunna, hadíth, manželství, rozvod, úrok, ribá, gharar

Keywords

Islam, Islamic law, Quran, sunnah, hadith, marriage, divorce, interest, riba, gharar